

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Ochrana osobnostních práv politiků

Tereza Čekelová

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Tereza ČEKELOVÁ**
Osobní číslo: **R19M0046P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Ochrana osobnostních práv politiků**
Zadávací katedra: **Katedra ústavního a evropského práva**

Zásady pro vypracování

Úvod

- Právo na ochranu osobnosti obecně
- Prameny práva na ochranu osobnosti
- Specifika ochrany osobnosti u veřejně činných osob
- Právní prostředky ochrany osobnosti s ohledem na vývoj současné judikatury

Závěr

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- SIVÁK, Jakub. Pilíře a limity ochrany osobnosti nejen ve dvacátém prvním století. Praha: Wolters Kluwer, 2023
- MATES, Pavel. Ochrana osobnosti, soukromí a osobních údajů. Praha: Leges, 2019
- BARTOŇ, Michal. Svoboda projevu a její meze v právu České republiky. Praha: Nakladatelství Linde, 2002
- CHALOUPKOVÁ, Helena. Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: komentář 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006
- DOLEŽÍLEK, Jiří. Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti. Praha: Wolters Kluwer, 2016
- ELIÁŠ, K. A kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Svazek I.. Praha: Linde, 2008
- HERCZEG, Jiří. Meze svobody projevu. Praha: Orac, 2004
- JIČÍNSKÝ, Zdeněk. Ústava České republiky v politické praxi. Praha: Linde, 2007
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech ? vyhlášené pod č. 120/1976 Sb.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ? vyhlášena pod č. 209/1992 Sb.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 46/2000 Sb., zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.

Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce:

5. ledna 2023

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2024



JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

děkan



Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.

vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány.

V Plzni dne 27. března 2024



.....
Tereza Čekelová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Zuzaně Vostré, Ph.D. za cenné rady poskytnuté při zpracovávání diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1. Osobnost člověka a osobnostní práva obecně	3
1.1. Osobnost jako pojem	3
1.2. Právo na ochranu osobnosti	4
1.2.1. Všeobecné osobnostní právo	4
1.2.2. Zvláštní osobnostní práva	6
1.3. Historický vývoj ochrany osobnostních práv	6
1.3.1. Starověké civilizace	6
1.3.2. Od středověku k osvícenství	8
1.3.3. Poválečné období v kontextu mezinárodního práva	10
2. Prameny práva na ochranu osobnosti	14
2.1. Mezinárodní prameny	14
2.2. Vnitrostátní prameny	15
3. Předmět ochrany osobnosti	17
4. Prostředky ochrany osobnosti	23
4.1. Soukromoprávní prostředky ochrany	23
4.1.1. Svépomoc	23
4.1.2. Mediace	24
4.1.3. Smírčí řízení	25
4.1.4. Předběžné opatření	26
4.1.5. Zvláštní žalobní nároky	28
4.1.5.1. Negatorní žaloba	28
4.1.5.2. Restituční žaloba	29
4.1.6. Přiměřené zadostiučinění	30
4.1.7. Náhrada škody	31
4.1.8. Vydání bezdůvodného obohacení	31
4.2. Prostředky ochrany osobnosti v mediálním právu	32
4.3. Prostředky ochrany práva veřejného	34
4.3.1. Trestněprávní ochrana	34
4.3.2. Správněprávní prostředky ochrany	35
4.4. Zvláštní prostředky ochrany	36
4.4.1. Ústavní stížnost	36
4.4.2. Stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva	38

5. Specifické otázky ochrany osobnosti u osob veřejně činných.....	39
5.1. Kolize práva na ochranu osobnosti s právem na svobodu projevu.....	39
5.1.1. Personální kritérium	40
5.1.1.1. Status poškozeného	40
5.1.1.2. Status autora sdělení.....	42
5.1.2. Věcné kritérium.....	43
5.1.2.1. Projevy týkající se věcí veřejných	44
5.1.2.2. Skutková tvrzení a hodnotící soudy	44
5.1.2.3. Forma projevu	48
5.1.3. Kritérium úmyslu, cíle a motivu.....	49
5.2. Oprávněná míra kritiky ve světle současné judikatury ÚS.....	50
5.3. Právo politika na soukromí.....	53
Závěr.....	57
Seznam literatury.....	60
Resumé	64
Summary	65

Úvod

O ochraně osobnosti toho bylo zcela jistě napsáno mnoho. Z mého pohledu se však jedná o téma, které nelze vyčerpát, neboť bude vždy rezonovat napříč celou společností, stejně tak, jako tomu bylo doposud. Hodnotová orientace na ochranu osobnostních práv je jedním z pilířů demokratické společnosti. Zároveň míra garance ochrany těchto práv ze strany státu je přímo úměrná důvěře občana ve stát, jeho instituce a právo samotné, a právě to je základní předpoklad pro fungování legitimního demokratického právního státu. Z těchto důvodů se domnívám, že je důležité otevírat tato témata i v dobách, kdy jako společnost máme pocit, že jsme v tomto ohledu již všeho dosáhli. O demokracii je totiž třeba neustále náležitě pečovat.

Práce má ambici přinést podrobný rozbor problematiky ochrany osobnosti u osob politicky činných, a to především za pomoci analýzy soudních rozhodnutí. Zároveň je však potřeba více do detailu vymezit otázku ochrany osobnosti jako takovou. Cílem práce tedy není jen provést rozbor judikatury zabývající se specifiky v otázce ochrany osobnostních práv politiků, ale adekvátně rozsahu přinést zároveň ucelený přehled takto komplexního tématu, jakým bezpochyby ochrana osobnostních práv je.

První kapitola předkládané práce se snaží nahlížet na pojem *osobnost člověka* z více úhlů, neboť je zřejmé, že se nejedná o pojem užívaný pouze právní vědou, nýbrž o fenomén, který se stal předmětem zájmu nejedné společenské či přírodní vědy. Pro dokreslení celého kontextu problematiky ochrany osobnosti člověka je část kapitoly věnována historickým souvislostem a vývoji osobnostních práv. Jedná se však o skutečně stručný exkurz, který má připomenout nejdůležitější milníky historie týkající se přístupu jednotlivých společenství k osobnostním právům. Zcela jistě se nejedná o exkurz vyčerpávající, neboť ten by vydal na samostatnou monografii, což samozřejmě není účelem mé práce.

Další dvě kapitoly pojednávají velmi obecně o důležitých atributech ochrany osobnostních práv jako takových. Krátce jsou zde zmíněny právní prameny, ze kterých lze při zkoumání ochrany osobnosti čerpat. O něco více podrobněji je v kapitole třetí rozvinuta otázka samotného předmětu všeobecných osobnostních práv. Jednotlivé atributy jsou zde popsány v kontextu tuzemské právní úpravy.

Čtvrtá kapitola je zcela věnována prostředkům ochrany osobnostních práv. V jednotlivých podkapitolách jsou podrobněji rozebrány konkrétní prostředky ochrany, jaké nám poskytuje tuzemský právní řád. Vzhledem k povaze této problematiky, je zcela pochopitelně kladen větší důraz zejména na soukromoprávní úpravu.

Konečně poslední kapitola se podrobně zabývá specifickými otázkami, které se pojí s ochranou osobnostních práv osob politicky činných. Konkrétně jsou zde nastíněny výlučné aspekty kolize práva na ochranu osobnosti u osob veřejně činných s právem na svobodu projevu, potažmo právem na informace. Ve druhé podkapitole je znázorněno na konkrétním soudním rozhodnutí, jakým způsobem se v současnosti soudní praxe s těmito případy vypořádává, v návaznosti na ustálenou judikaturu ÚS, a především pak judikaturu ESLP.

Diplomová práce je systematicky rozčleněna do pěti kapitol a následně do jednotlivých podkapitol. Při jejím zpracování byla využita metoda analýzy a logické indukce. Hlavním zdrojem poznání se stala zmíněná soudní rozhodnutí a tuzemské právní předpisy, ale taktéž i odborná literatura zabývající se v obecné rovině ochranou osobnosti nebo jednotlivými dílčími osobnostními právy.

1. Osobnost člověka a osobnostní práva obecně

1.1. Osobnost jako pojem

Platné právo nám přináší poměrně strohou definici právní osobnosti.¹ Pojem člověka jako lidské osobnosti však zůstává právním řádem blíže nespecifikován. Jak bylo nastíněno v úvodu práce, jedná se o pojem multidisciplinární, proto abychom pochopili, co vše se pod tímto pojmem může skrývat musíme zabrousit i do dalších vědních disciplín.

Jednou ze samostatných disciplín oboru psychologie je psychologie osobnosti, jejímž významným představitelem, který nám předkládá velmi komplexní definici pojmu osobnost, byl Hans Jürgen Eysenck. Osobnost pro Eysencka představuje „*souhrn skutečných a potenciálních vzorů chování organismu, které determinují dědičnost a prostředí; osobnost vyvěrá a vyvíjí se skrze funkční součinnost čtyř hlavních odvětví: kognitivní (inteligence), konativní (charakter), afektivní (temperament) a tělesná oblast (konstituce)*“.²

Osobnost je organická jednota všeho tělesného a morálního, vrozeného a získaného, typická pro daného jedince, utvářena a projevující se v jeho chování. Obecně lze vnímat osobnost jakožto biosociální produkt. Osobnost v sobě totiž snoubí složku biologickou, psychickou a také sociální, neb již Aristoteles tvrdil, že člověk je *zoon politikon* a nelze jej zcela oddělit od společnosti a jejího vlivu na něj. Jednotlivé komponenty osobnosti neexistují izolovaně, jsou součástí systému, navzájem se podmiňují a ovlivňují, a proto musíme osobnost vnímat jako celek.

Důležitost uvědomění si vzájemné provázanosti vědních oborů, dokládá i tato definice, která osobnost označuje „*(...) jako historicky krystalizující a vyvíjející se celek, systém duševních (ale nepochybně i duchovních) vlastností a tendencí jednotlivce, charakterových rysů, schopností, temperamentu, postojů, potřeb a zájmů, přičemž jedním z podstatných rysů osobnosti je vědomí. Osobnost člověka se jeví jako dynamický systém, jehož rysy se mění podle věkových stupňů, přičemž dosahují relativně větší stálosti v dospělosti*“.³

¹ §15 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

² CAKIRPALOGLU, P. *Úvod do psychologie osobnosti*. 1. vydání. Grada Publishing, a.s., 2012. s. 17

³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 307-308

Určující pojetí osobnosti pro tuto práci je však zmíněné pojetí právní. S pojmem osobnost úzce souvisí pojem osoba, avšak nesmíme tyto pojmy vzájemně zaměňovat. České právo zná dvojí podobu osob, a to osoby fyzické a osoby právnické. Subjektem osobnostního práva však mohou být jen a pouze osoby fyzické, tj. člověk. Každá lidská bytost disponuje, od svého narození až do své smrti, právní osobností. Právní řád české republiky ovšem přiznává právní subjektivitu i dítěti nenarozenému, které bylo již počato, za předpokladu, že se narodí živé.⁴ Získání právní osobnosti není podmíněno splněním žádných dalších podmínek vztahujících se k věku či rozumové vyspělosti jedince.

Obsahem pojmu osobnost se nezabývá jen právní teorie. Úvahy o obsahu tohoto termínu jsou rozvinuty i v rozhodovací praxi českých soudů, názornou ukázkou je například rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 6. 2005 sp. zn. 30 Cdo 1630/2004, v němž je osobnost pojímána takto: „za osobnost je považován člověk jako jednotlivec, jako subjekt poznání, resp. Poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštnotech, jako nejmenší sociální jednotka i určitá psychofyzická a sociálně psychická struktura.“⁵

1.2. Právo na ochranu osobnosti

1.2.1. Všeobecné osobnostní právo

Každá lidská bytost nadána rozumem disponuje již ze své podstaty přirozenými subjektivními právy. Právní řád tato práva uměle nevytváří, nýbrž jen vytváří podmínky, jakýsi rámec pro to, jakým způsobem mohou být přirozená práva uplatňována tak, aby každý jedinec mohl žít dle vlastního uvážení.

V objektivním smyslu můžeme vnímat všeobecné osobnostní právo jako souhrn homogenních právních norem, jejichž předmětem jsou jednotlivé hodnoty lidské osobnosti, na které je nutné nahlížet v celkovém kontextu fyzické a morální integrity každé jednotlivé fyzické osoby, jakožto individuality.⁶ Ovšem takovéto nahlížení na všeobecné osobnostní právo je jen jednou stranou mince.

⁴ §25 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1630/2004

⁶ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří; JEHLIČKA, Oldřich; PAVLÍK, Pavel; PLECITÝ, Vladimír. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 3. vydání. Linde Praha a.s., 1996, s. 49

Protipólem výše uvedené monistické teorie je teorie pluralitní, vycházející z předpokladu, že všeobecné osobnostní právo není jednotným právem, nýbrž jen soustavou dílčích osobnostních práv, odpovídajících jednotlivým chráněným hodnotám lidské osobnosti. Obě teorie se však shodují v jednom podstatném bodě a to, že vycházejí z fyzické a morální jednoty osobnosti fyzické osoby jako celku.⁷ Současná právní úprava upřednostňuje spíše monistické pojetí všeobecného osobnostního práva. Důkazem je §81 odst. 1 OZ – tzv. generální klauzule, která hovoří o nutnosti ochrany osobnosti jakožto celku, přičemž následující odstavec §81 OZ vyjmenovává jednotlivé fragmenty osobnostního práva, jako právo na život, ochranu cti, důstojnosti, právo na ochranu soukromí apod. Výčet jednotlivých práv v tomto paragrafu je ale pouze demonstrativní.

At' se přikloníme na tu či onu stranu, faktem zůstává, že osobnostní práva mají nemajetkový charakter, jsou to práva absolutní, působící *erga omnes*, tj. vůči všem. Charakteristickým rysem osobnostních práv je také jejich nezadatelnost a nezcizitelnost. Všeobecné osobnostní právo vztahující se k určité fyzické osobě tak nelze postoupit, převést na jinou fyzickou osobu či je darovat. Dalšími pojmovými znaky jsou nezrušitelnost a nepromlčitelnost. Z tohoto vyplývá, že osobnostní práva působí bez jakéhokoliv časového omezení, a v neposlední řadě je důležité zmínit, že osobnostní práva nelze postihovat výkonem rozhodnutí nebo exekucí.

Právo na ochranu osobnosti vnímáme primárně ve dvou rovinách. Tou první je možnost vykonávat svá osobnostní práva na základě svobodné vůle každého z nás a dle vlastního uvážení. Tou druhou je pak požadavek vůči okolním osobám, aby se zdržely veškerého zásahu do osobnostních práv jedince. Avšak ani osobnostní práva nejsou zcela bezbřehá. Mantinely v tomto ohledu tvoří právní řád, který jasně stanoví, v jakých situacích je možné osobnostní práva omezit, a to z pravidla ze strany jednotlivých složek státní moci. Na druhou stranu ani omezení osobnostních práv *de lege lata* nemusí být vždy žádoucí, proto je zde ještě požadavek souladu s dobrými mravy a veřejným pořádkem.⁸

⁷ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří; JEHLIČKA, Oldřich; PAVLÍK, Pavel; PLECITÝ, Vladimír. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 3. vydání. Linde Praha a.s., 1996, s. 54

⁸ §19 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

1.2.2. Zvláštní osobnostní práva

Všeobecné osobnostní právo je důležité odlišit od zvláštních osobnostních práv, která jsou charakteristická tím, že se vztahují pouze k určitým osobám, nikoliv ke všem bez rozdílu. Zvláštní osobnostní práva jsou odvozena od tvůrčí duševní činnosti konkrétních osob, patří mezi ně autorské právo, právo výkonných umělců či vynálezecké právo.⁹ Tato práva jsou pro svou specifičnost blíže upravena ve zvláštních právních předpisech, stojících mimo rámec OZ. Jedná se zejména o zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon či zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích. Zvláštní osobnostní práva však nebudou z povahy věci dalším předmětem zájmu mé diplomové práce.

1.3. Historický vývoj ochrany osobnostních práv

Důraz na základní lidská práva a svobody, a především možnost domáhat se jejich ochrany, to je jednou z esenciálních hodnot, na kterých je vystavěno evropské společenství. Každý z nás je od svého narození nadán jistými právy a zcela legitimně lze vymáhat jejich ochranu. Jak ale můžeme tušit, nebylo tomu tak vždy. Ruku v ruce s rozvojem civilizací se rozvíjela i koncepce lidských práv jako takových. Následující stať krátce pojednává o jednotlivých událostech historie, které velkou měrou ovlivnily současné pojetí všeobecných osobnostních práv.

1.3.1. Starověké civilizace

O jakýchsi prvopočátcích ochrany osobnosti můžeme začít hovořit až teprve s příchodem prvních států. Z prvobytně pospolné společnosti se velmi pozvolným vývojem začaly utvářet vojenské demokracie, jež položily základy pro vznik tzv. městských států, jakými byly kupříkladu Mezopotámie na Starém Východě, ale samozřejmě i antické státy Řeků a Římanů v Evropě.

Primárně ve starověkých státech převládalo právo obyčejové, které v pozdějších časech začalo dostávat i psanou podobu a stalo se tak dnes pro nás hlavním zdrojem poznání starověkého práva. Zcela jistě se mezi nejvýznamnější právní památky Starého Východu řadí Chammurapiho zákoník, který pochází z 18. století před naším letopočtem a byl vyryt klínovým písmem v Akkadštině na

⁹ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří; JEHLIČKA, Oldřich; PAVLÍK, Pavel; PLECITÝ, Vladimír. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 3. vydání. Linde Praha a.s., 1996, s. 57

čedičovém sloupu.¹⁰ Zákoník je značně kazuistický, obsahuje prolog, dále pak 282 ne příliš systematicky řazených článků uzavřených epilogem.¹¹ Z hlediska dnešní systemizace práva nalezneme v Chammurapiho zákoníků normy jak práva veřejného, tak i práva soukromého. Z pohledu ochrany osobnosti jedince je pak kladen velký důraz především na tělesnou integritu člověka. O značné vyspělosti tohoto společenství však svědčí i fakt, že mezopotámské trestní právo neznalo trestné činy ohrožující pouze fyzickou podstatu člověka, nýbrž i trestné činy proti cti, ke kterým patřilo např. nactiutřačství či křivé obvinění.

Periodizaci dějin římského státu bychom mohli vytyčit mezi období začínající přibližně 8. – 7. stoletím př. n. l. a končící rokem 476 n. l., kdy došlo k zániku Západořímské říše. V průběhu věků prošel římský stát přerodem z království na republiku, následně střídanou obdobím monarchie - principátu a absolutní monarchie – dominátu.¹² Během existence římského státu vzniklo nespočet právních památek, které se dochovaly do dnešních dní, a zcela jistě můžeme tvrdit, že římské právo se stalo kolébkou současné kontinentální právní kultury. Již tehdy bylo, jako jednou z možností dělení práva, nastíněno dělení na právo veřejné (*ius publicium*) a právo soukromé (*ius privatum*).¹³ Právo týkající se osob bylo předmětem *ius privatum*. Jako *persona*, tj. osoba byl v římském právu označen takový člověk, který byl způsobilý být nositelem práv a povinností. Dnes bychom tuto skutečnost označili jako právní subjektivitu, která náleží všem lidem bez rozdílu věku, pohlaví, národnosti či náboženského vyznání. Římané však právní subjektivitu přiznávali jen osobám svobodným. Zároveň však ale ne všichni svobodní lidé disponovali právní subjektivitou stejného rozsahu, nýbrž zde existovaly skupiny, jako například propuštění otroci – *libertinové*, kterým byla přidělena jen omezená právní subjektivita, což do značné míry ovlivňovalo jejich postavení ve společnosti.

¹⁰ BALÍK, S.; BALÍK, S. ml.; BALÍK, S. jr. *Právní dějiny mimoevropských zemí* (stručný nástin). 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. s. 49

¹¹ SELTENREICH, R. a kol.; *Dějiny evropského kontinentálního práva*. 4. vydání. Praha: Leges, 2018 s. 25

¹² BALÍK, S. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2002. s. 10

¹³ *Publicum ius est quod ad statum rei Romanae spectat, privatum est quod ad singulorum utilitatem*. (Veřejné právo je to, které se týká prospěchu římského státu, soukromé právo je to, které se týká jednotlivců.) – Domitius Ulpianus (D. 1, 1, 1, 2)

Stejně tak, jako v římském právu nechybělo vymezení postavení jednotlivých skupin osob a osobnostních práv k nim přidružených, tak také nechyběly ani nástroje sloužící k ochraně těchto osobnostních práv. Protiprávní jednání mohlo být dvojího typu, a to tzv. „*delictum privatum*“ nebo „*crimina*“, což bylo označení pro obecně nebezpečné protiprávní jednání, které ohrožovalo zájmy celé společnosti.¹⁴ Pokud došlo k protiprávnímu zásahu do sféry práv jednotlivce, tj. *delictum privatum*, vznikl poškozenému nárok na odčinění jemu způsobené újmy. Zjednodušeně bychom mohli říci, že Římané měli soukromoprávní delikty typizované, kdy civilní právo znalo delikty: krádež (loupež), poškození cizí věci a v neposlední řadě také urážku na cti, tzv. *iniuria*. Praetorské právo pak doplnilo výčet ještě o *metus* (jednání vynucené hrozbou) a *dolus* (podvod).¹⁵ Právě zařazení urážky na cti, tedy *iniurie* na pomyslný seznam civilních deliktů značí fakt, že čest a důstojnost byla v antickém Římě velmi důležitým nehmotným statkem. Osoba, jež utrpěla újmu vlivem urážky na cti měla v pozdějších dobách možnost prostřednictvím tzv. *actiones poenales* dosáhnout zadostiučinění prostřednictvím náhrady nemajetkové újmy formou peněžního plnění. Míra zásahu do osobnostního práva se pak následně odrazila na výši stanovené pokuty.

Významnou právní památkou, která vznikla ještě před samotným zánikem římského impéria, a která představovala velký přelom nejen v oblasti lidských práv byl Milánský reskript, obecně známý jako edikt Milánský. Toto ujednání z r. 313 mezi císařem Konstantinem I. na západě a jeho spoluvladařem Liciniem na východě, umožnilo všem křesťanům v říši se svobodně přihlásit ke svému náboženství, aniž by jim hrozila jakákoliv perzekuce ze strany státní moci.¹⁶ Tímto momentem tak začala christianizace říše, což významným způsobem ovlivnilo průběh dějin na dlouhá staletí.

1.3.2. Od středověku k osvícenství

Neklidné období středověku s sebou taktéž nepřineslo koncepci všeobecného osobnostního práva, byť i zde bychom mohli jmenovat některé z významných právních památek týkajících se lidských práv, a to například dokument z r. 1215 *Magna charta libertatum*, jehož původ nalezneme v Anglii.

¹⁴ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 110

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ SCHELLE, Karel a kol. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 182

Tato Velká listina práv a svobod, jak bývá označována, kladla značný důraz na nedotknutelnost svobody fyzických osob. Převážně však byla ochrana osobnosti zabezpečována trestním právem.¹⁷

Až nástup osvícenství a pozvolný obrat k humanismu a racionalismu začal pokládat ony teoretické základy moderních koncepcí všeobecného osobnostního práva. Tento myšlenkový a duchovní proud zcela odmítá doposud platnou zásadu „*a deo rex a rege lex*“ („Od boha král, od krále zákon“) a v duchu ide společenské smlouvy konstruované J. J. Rouseauem, požaduje rovné postavení *všech*. Tato provolání nakonec vyústila v revoluce, v jejichž důsledku vznikly právní akty, které dnes považujeme za stěžejní dokumenty v oblasti vývoje lidských práv ale i všeobecného osobnostního práva.

Ve spojených státech amerických hovoříme o Deklaraci nezávislosti (*the Declaration of Independence*), která byla vyhlášena r. 1776 a Listině práv (*the Bill of Rights*), jež vešla v platnost o několik let později, a dodnes hraje ústřední roli v právním systému Spojených států amerických. V Evropě pak vyústila Velká francouzská revoluce k přijetí Deklarace práv člověka a občana (*La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) z 20. až 26. srpna 1789.¹⁸ Deklarace ukotvuje lidská práva a svobody, podtrhuje dělbu moci, a především pojednává o rovnosti před zákonem:

„Čl. 1

Lidé se rodí a zůstávají svobodní a rovnoprávní. Společenské rozdíly mohou být založeny pouze na užitečnosti pro celek.

Čl. 2

Cílem každého společenského zřízení je zachování přirozených a nepromlčitelných lidských práv. Tato práva jsou svoboda, vlastnictví, bezpečnost a odpor proti útlaku.“¹⁹

V duchu těchto myšlenek pak došlo v průběhu 18. až 19. století k rozsáhlým kodifikacím. Ve Francii byl v roce 1804 schválen první moderní občanský zákoník „*Code civil des Français*“, který je po mnoha a mnoha novelách stále součástí současného francouzského právního řádu. Německu nabývá účinnosti roku 1900

¹⁷ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří; JEHLIČKA, Oldřich; PAVLÍK, Pavel; PLECITÝ, Vladimír. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 3. vydání. Linde Praha a.s., 1996, s. 32

¹⁸ SIVÁK, J. Pilíře a limity ochrany osobnosti nejen ve dvacátém prvním století. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 7

¹⁹ Deklarace práv člověka a občana

Bürger Gesetzbuch (BGB). V Rakousko-Uhersku dochází roku 1811 k přijetí občanskoprávního kodexu „*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*“ (ABGB), který platil pro všechny země tvořící v té době rakouské císařství, vyjma zemí koruny uherské.²⁰

ABGB byl uspořádán do 3 dílů, z nichž první pojednává o právu osobním, druhý nejrozsáhlejší díl se věnuje právům k věcem a třetí díl je věnován společenským osobním a věcným právům. Tento zákoník vychází především z přirozenoprávních tezí, což se zrcadlí konkrétně v §7, který zněl: „*Zůstane-li právní případ ještě pochybný, musí býti se zřetelem na okolnosti pečlivě sebrané a zrale uvážené rozhodnout podle přirozených právních zásad.*“, nebo také v §16, který pojednává o osobnostních právech takto: „*každý člověk má vrozená, již rozumem poznatelná práva a nutno jej tudíž považovat za osobu*“. Na základě čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého došlo k převzetí Všeobecného občanského zákoníku (dále jen „ABGB“) do právního řádu nově vzniklé Československé republiky a s drobnými úpravami platil zákoník na našem území až do roku 1950. V Rakousku platí v novelizované podobě do dnes.

1.3.3. Poválečné období v kontextu mezinárodního práva

Po dvou světových válkách, bylo více než jasné, že otázky osobnostních práv, potažmo základních lidských práv a svobod, by neměly být jen otázkami vnitrostátních právních systémů, nýbrž je nutné a více než potřebné se jimi intenzivně zabývat i na mezinárodní úrovni. Zejména hrůzy druhé světové války, které šokovaly naprosto bezprecedentním pošlapáním osobnostních práv jedince a základních lidských hodnot, daly podnět ke vzniku organizace, která velmi významně ovlivnila koncepci osobnostních práv a také se zasloužila o vytvoření mechanismů zajišťujících ochranu těmto právům.²¹ Po dlouhých jednáních tak roku 1945 vzniká v San Francisku OSN. Základními dokumenty v této oblasti se staly Charta OSN a Všeobecná deklarace lidských práv (dále jen „Deklarace“), které byly přijaty Valným shromážděním v letech 1945 a 1948. Již samotná preambule Deklarace klade velký důraz na uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech, neboť právě toto je cesta ke spravedlnosti a míru ve světě. Deklarace i Charta OSN, jakožto rezoluce Valného shromáždění OSN, však

²⁰ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; ŠTACHOVÁ, Nad'a; TAUCHEN, Jaromír. *Nástin právních dějin*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 148

²¹ *Lidská práva*. OSN [online]. Dostupné na: <https://osn.cz/osn/hlavni-temata/lidska-prava/>

nemají právně závazný charakter, pouze prohlašují existenci těchto práv a zdůrazňují jejich význam pro demokratické společenství. Přijetí zmíněných dokumentů však na poli mezinárodního práva veřejného přímo vedlo k uzavření hned několika významných dohod jako Mezinárodního paktu o občanských a politických právech z roku 1966 anebo Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech taktéž z roku 1966.

Mezinárodní organizace začaly vznikat i na regionální úrovni. V Evropě došlo 5. května 1949 mezi Belgií, Dánskem, Francií, Velkou Británií, Itálií, Irskem, Lucemburskem, Holandskem, Norskem a Švédskem k uzavření Londýnské smlouvy, čím byla ustavena mezinárodní organizace Rada Evropy. Rada Evropy si kladla za cíl uspořádání poměrů v poválečné Evropě, utužení vztahů navzájem mezi jednotlivými evropskými státy ale také dohled nad prosazováním principů demokracie a lidských práv, jež jsou založeny především na osobní svobodě jednotlivců a vládě práva. Proto byla v rámci Rady Evropy sjednána Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), která nabyla účinnosti roku 1950. Sepsání Úmluvy bylo klíčovým krokem k zahájení přímého prosazování katalogu lidských práv, po vzoru Všeobecné deklarace lidských práv. Úmluva zavazovala státy ke garantování těchto práv všem lidem, kteří spadají do jurisdikce orgánů jejich soudní moci.²² K zajištění plnění závazků stanovených Úmluvou se článkem 19 Úmluvy zřizuje Evropský soud pro lidská práva sídlící ve Štrasburku. Oblast lidských práv je však velmi dynamická, proto bylo v průběhu následujících let schváleno hned několik dodatkových protokolů, které rozšířili katalog chráněných lidských práv a svobod.

Z pohledu lidských práv nebyla Úmluva jediným významným dokumentem, na kterém se podílela Rada Evropy. Můžeme jmenovat například Evropskou sociální chartu (dále jen „Charta“) z roku 1961, která v současnosti obsahuje 31 sociálních práv a zásad, ku příkladu právo na spravedlivé pracovní podmínky, právo na ochranu proti chudobě a sociálnímu vyloučení nebo právo na bydlení. Na dodržování Charty dohlíží Evropský výbor pro sociální práva. Další významnou mezinárodní úmluvou je Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání a Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, formulovaná v devadesátých letech minulého století.

²² VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; ŠTACHOVÁ, Naďa; TAUCHEN, Jaromír. *Nástin právních dějin*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 303

V kontextu všeobecného osobnostního práva je důležité také zmínit Úmluvu o právech dítěte z roku 1989, která je dnes publikována ve Sbírce zákonů jako sdělení FMZV pod č. 104/1991 Sb. Úmluva garantuje občanská, politická, ekonomická, sociální i kulturní práva pro jednu z nejkřehčích a nejzranitelnějších skupin osob, jakými jsou právě děti.²³ Státy, které Úmluvu o právech dítěte ratifikovaly se zavázaly respektovat jednotlivá ustanovení Úmluvy, která pojednávají například v čl. 6 o přirozeném právu na život každého dítěte a jeho rozvoji, v čl. 7 odst. 1 o právu dítěte od jeho narození na jméno, státní příslušnost, a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Článek 16 Úmluvy dále hovoří o právu dítěte na ochranu soukromého života, rodiny, domova, korespondence, ale také cti a jeho dobré pověsti. Státy, které jsou smluvní stranou musí učinit všechna potřebná opatření související s prováděním práv uznaných touto Úmluvou.²⁴ Na dodržování Úmluvy dohlíží Výbor OSN pro práva dítěte.

Velice rychlý vývoj vědy a techniky v posledních letech s sebou často přináší přímé ohrožení osobnostní integrity jedince, jak té psychické, tak také fyzické. Reakcí na stále se zrychlující vývoj biologie a medicíny, respektive na úskalí v oblasti ochrany osobnosti s tím spojená, je Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny. Úmluva o lidských právech a biomedicíně, jak bývá také zkráceně označována, vstoupila v České republice v platnost 1. října 2001, jako sdělení č. 96/2001 Sb. m. s. Úmluva ve 38 článcích pojednává o ochraně lidské důstojnosti a svébytnosti všech lidských bytostí. Zájmy a blaho lidské bytosti jako jednotlivce staví nad zájmy společnosti a vědy. Velký důraz je kladen na ochranu soukromí a právo na informace o svém zdravotním stavu. Dle Úmluvy je zakázáno těžit jakýkoliv finanční prospěch z lidského těla nebo jeho části, část lidského těla může být odebrána a použita na různé medicínské účely, ale jen jsou-li splněny náležitosti v souvislosti s poučením a souhlasem pacienta.²⁵

Bezpochyby významným momentem pro Českou republiku byl vstup do Evropské unie dne 1. května 2004. Již od samého vzniku Evropské unie roku 1993 bylo deklarováno, že se jedná o seskupení států, kterým jsou společné myšlenky nedotknutelnosti lidských práv, demokracie, svobody, rovnosti, zásad právního

²³ „Pro účely této Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“

²⁴ Čl. 4 Úmluvy o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb.)

²⁵ Čl. 22 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (sdělení č. 96/2001 Sb. m. s.)

státu a v tomto duchu budou ruku v ruce Unii směřovat. Maastrichtská smlouva (dále jen „SEU“) z února roku 1992 formovala toto nové uskupení, kterým byla Evropská unie, a zároveň reformovala stávající Evropské hospodářské společenství na Evropské společenství, jehož zakládající smlouva představovala právní základ 1. pilíře právě vzniklé Evropské unie. Stěžejním bodem v osobnostně-právní rovině unijního práva bylo zavedení tzv. „občanství Unie“, jehož zakotvení dnes nalezneme v článku 9 SEU. V čl. 6 SEU byl pak formulován závazek respektu základních práv a svobod, což bylo završením dlouhodobého vývoje, v rámci něhož začala být lidská práva chráněna Soudním dvorem jako obecné zásady právní.²⁶ Zásadní změny základních smluv primárního práva EU přinesla Lisabonská smlouva, která byla podepsána 13. prosince roku 2007. Ruší pilířovou strukturu a jako jediný subjekt nadaný právní subjektivitou ponechává Evropskou unii. I nadále jsou stěžejními dokumenty Unie SEU a nově přejmenovaná Smlouva o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“), která před přijetím Lisabonské smlouvy nesla název Smlouva o Evropském společenství. Spolu s Lisabonskou smlouvou vstupuje v platnost 1. prosince 2009 i Listina základních práv Evropské unie (*the Charter of Fundamental Rights and Freedoms of European Union*), kterou Lisabonská smlouva zakotvuje jako součást primárního unijního práva. Listina je systematicky rozčleněna do 7 hlav, přičemž jednotlivé kapitoly nesou názvy jako důstojnost, svoboda, rovnost, solidarita, občanská práva či spravedlnost. A právě konkrétně hlava I. pojednává o lidské důstojnosti jako o jedné z nejvyšších hodnot, kterou je potřeba chránit a respektovat, stejně tak, jako celou lidskou osobnost, která je zde vnímána ve fyzické i duševní rovině.

²⁶ TOMÁŠEK, M.; TÝČ, V.; PETRLÍK, D. a kol. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, s. 45

2. Prameny práva na ochranu osobnosti

2.1. Mezinárodní prameny

Součástí českého právního řádu jsou, v souladu s ustanovením čl. 10 Ústavy ČR, také vyhlášené mezinárodní smlouvy ratifikované Parlamentem ČR. Takto přijaté mezinárodní smlouvy mají výslovně stanovenou aplikační přednost před vnitrostátními zákony.

V oblasti ochrany osobnostních práv mezi ty nejdůležitější prameny řadíme například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška č. 120/1976 Sb.) či Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (taktéž vyhláška č. 120/1976 Sb.), dále pak jednoznačně Úmluvu o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb.), Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení (vyhláška č. 143/1988 Sb.).

Na úrovni Evropské unie není možné nezmínit Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv (vyhláška č. 209/1992 Sb.), na jejíž dodržování dohlíží mimo jiné i Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“), sídlící ve Štrasburku. Evropská úmluva o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“) například pojednává v čl. 2 o právu na život, čl. 3 se věnuje zákazu mučení a nelidského zacházení, nebo například čl. 4 zmiňuje zákaz otroctví a nucených prací. Ochranou soukromého života a všech aspektů s tím souvisejících se zabývá čl. 8. Dále můžeme zmínit také čl. 10, který hovoří o svobodě projevu. V neposlední řadě musíme na úrovni EU zmínit taktéž Listinu základních práv Evropské unie.

Chceme-li hovořit o mezinárodních smlouvách akcentujících především fyzickou integritu jedince, je nutné zmínit Úmluvu na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, taktéž známá jako Úmluva o lidských právech a biomedicíně (sděl. č. 96/2001 Sb. m. s.).

2.2. Vnitrostátní prameny

Stěžejním dokumentem tuzemské právní úpravy v oblasti osobnostních práv je bezpochyby ústavní zákon č. 2/1993 Sb., tedy Listina základních práv a svobod (dále jen „LZPS“). Důraz na úctu k lidským právům a jejich dodržování je pak explicitně vyjádřen i v čl. 1 Ústavy ČR.

Těžištěm tuzemské soukromoprávní úpravy osobnostních práv je zcela jistě zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“). Mimo generální klauzuli soukromoprávní ochrany osobnostních práv, formulované v §81 odst. 1 OZ, zde nalezneme i podrobnější úpravu této problematiky.

Ustanovení, která pojednávají o osobnostních právech, ale nenalezneme jen v OZ. Takřka celý právní řád je takovými ustanoveními protkaný. V kontextu zdravotnického práva je potřeba zmínit zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, zákon č. 372/2011 Sb., o specifických zdravotních službách nebo zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění.

Podstatné pro účely této práce jsou také zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, spolu se zákonem č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů. Stejně tak je potřeba zmínit zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů nebo zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon).

Procesní otázky ochrany osobnosti v oblasti soukromého práva řeší zejména zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, případně můžeme zmínit i zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů nebo zákon č. 202/2013 Sb., o mediaci.

Hovoříme-li o veřejnoprávních pramenech ochrany osobnostních práv není možné nezmínit zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Tento zákon má význam v oblasti ochrany osobnostních práv zejména v případě řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d).

Z pohledu práva veřejného je nutné dále jmenovat zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, jakožto kodex trestního práva hmotného a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) představující základní zákon trestního práva procesního, a dále také zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů který, jak už napovídá jeho název, obsahuje hmotněprávní i procesní normy. Je potřeba si ale uvědomit, že trestní právo nechrání osobnost jako celek, ale její jednotlivé dílčí hodnoty, které zákonodárce pokládá za důležité. Stejně tak je tomu u práva přestupkového, které je upraveno zákonem č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, zákonem č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád a případně i zákonem č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

3. Předmět ochrany osobnosti

Jak již bylo zmíněno, v českém právním řádu nenalezneme absolutní výčet jednotlivých hodnot, které mají být chráněny v rámci všeobecného osobnostního práva. Zákonodárce se však rozhodl explicitně vpravit do právního řádu alespoň ty nejdůležitější z nich. Učinil tak prostřednictvím §81 odst. 2 OZ, avšak důraz na ochranu těchto hodnot nalezneme v jednotlivých ustanoveních napříč celým právním řádem, zejména pak v Ústavě České republiky a Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS“).

Jednou z nejvyšších hodnot, ba přímo hodnotou esenciální, je zcela jistě *život a zdraví člověka*. Právo na život je chráněno článkem 6 LZPS, podle kterého má každý právo na život, přičemž ochrany je hoděn lidský život i před narozením. V trestním právu jsou nejpřísněji postihovány právě trestné činy namířené proti životu a zdraví jedince, jimž je věnována Hlava I. zvláštní části TZ. Úcta k lidskému životu a zásada, že při jakémkoliv rozhodování je nutné postupovat *pro vitae* – pro zachování života, je společná napříč jednotlivými demokratickými zřízeními, proto je právo na život mimo vnitrostátní právní úpravou chráněno i mezinárodní právní úpravou.²⁷ Stejně tak i ochrana zdraví je zakotvena v širokém spektru právních norem. Pokud hovoříme o zdraví, tak máme na mysli jak zdraví fyzické, tak ale i zdraví duševní. Fakt, že se tyto dvě esenciální hodnoty navzájem podmiňují potvrzuje mimo jiné i nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 774/18 ze dne 27. února 2019, který hovořil takto: „*Ústavní soud ve své judikatuře zastává názor, že zdraví je součástí fyzické integrity člověka a jako takové je chráněno podle čl. 7 odst. 1 Listiny, jímž je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, i čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jež zaručuje soukromý život. Ústavní soud rovněž dospěl k závěru, že čl. 7 odst. 1 Listiny je "rozvinutím" ustanovení o právu na život zaručeného v čl. 6 odst. 1 Listiny; (...)*“.

Další hodnotou, na jejíž ochranu je kladen velký důraz je lidská *důstojnost*. Oproti životu a zdraví se však nejedná o pojem tak úplně zřejmý svým obsahem. Stejně tak jako většina složek osobnosti, tak ani důstojnost není nijak legislativou definována. V případě zásahu do sféry důstojnosti jednotlivce tak bude určující

²⁷ Čl. 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech; Č. 6 Úmluvy o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb.)

Čl. 2 Listiny EU:

„1. Každý má právo na život.

2. Nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti ani popraven.“

posouzení konkrétního zásahu ze strany orgánů moci soudní v kontextu konkrétních okolností případu. Důstojnost člověka tedy není možné vnímat jako objektivně měřitelnou hodnotu.²⁸ Vzhledem k abstraktní povaze pojmu, bývá důstojnost velmi často předmětem úvah v rámci judikatury Ústavního soudu. Ústavní soud se k zachování lidské důstojnosti jakožto jednomu z prvků demokratické společnosti vyjádřil například takto: „*Lidská důstojnost jako hodnota je ukotvena v samých základech celého řádu základních práv obsažených v ústavním pořádku. Je s ní spojen nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti, z něhož plyne zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle, anebo zákaz vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu.*“²⁹ Před užíváním příliš abstraktních pojmů v právním řádu však varoval již ne jeden právní teoretik. H. Kelsen tvrdil, že jsou takové pojmy svým nejasným obsahem a absolutní povahou nebezpečné, neboť vedou k politizaci soudů, přičemž výklad obsahu takových hodnot by měl být doménou společnosti či politiky, nikoliv práva.³⁰

Samotný pojem se na úrovni ústavně právní vyskytuje již v preambuli Ústavy ČR, kde je mimo jiné uvedeno „*my, občané České republiky (...) odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody (...) přijímáme tuto Ústavu České republiky.*“ LZPS pak zmiňuje lidskou důstojnost hned ve dvou člancích, a to konkrétně v čl. 1 a čl. 10. S ochranou důstojnosti také samozřejmě přímo souvisí otázky zákazu diskriminace, případně zákazu nelidského a ponižujícího zacházení například v oblasti trestních sankcí. Ochrana důstojnosti osob tak nevychází jen z obecné úpravy LZPS či OZ, nýbrž i ze zvláštních právních předpisů, jakým je například z. č. 198/2009 sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

S otázkou ochrany důstojnosti si je velice blízká otázka vážnosti osoby a její cti. Stejně jako důstojnost, tak je i čest a vážnost chráněna čl. 10 odst. 1 LZPS. Není však možné tyto pojmy shrnout v jedno. Vážnost osoby a její čest může navazovat

²⁸ SIVÁK, J. *Pilíře a limity ochrany osobnosti nejen ve dvacátém prvním století*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023 s. 65

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07

³⁰ HORÁK, F.: *Lidská důstojnost. Kritika reflexe jejího postavení a funkce v ústavním právu*. Praha: Leges, 2019. s. 19 – KELSEN, Hans. *Wesen und Entwicklung der Staatsgerichtsbarkeit*, 1929. Zde citováno podle anglického překladu IN: VINX, Lars. *The guardian of the constitution: Hans Kelsen and Carl Schmitt on the limits of constitutional law*. United Kingdom: Cambridge University Press, 2015. ISBN 978-1-107-09268-6, str. 60-61

na profesní život, ale může být vnímána jen čistě v rovině osobní. Obecně lze říci, že atributy pro zvýšení či snížení vážnosti ve společnosti jsou morální hodnoty a postoje, které my sami zastáváme. Vážnost osoby v profesní oblasti pak může být do jisté míry také ovlivněna schopnostmi, kterými daný jedinec disponuje, či profesionalitou. Právním řádem je tedy poskytována ochrana proti takovému jednání, které je schopno přivodit újmu osobě tím, že sníží její čest a vážnost jejího postavení, a značně pokříví pohled společnosti na daného jedince. Dbát na zachování cti a vážnosti postavení osoby však není naše povinnost jen vůči ostatním. I my sami jsme povinni jednat tak, aby nebyla naše čest dotčena, přičemž u právních profesí tato zásada platí dvojnásob. Důležité tedy je reflektovat objektivně, zda bylo skutečně například nějakým výrokiem zasaženo do osobnostních práv, nebo zda domnělý zásah do naší cti či vážnosti postavení ve společnosti není jen konstatováním skutečného stavu věci.

Neméně podstatnou ústavně chráněnou složkou osobnosti je *soukromí*. Explicitně nalezneme právo na soukromí v ustanovení čl. 7, 10 a 13 LZPS. Právo na soukromí je vnímáno jako právo člověka rozhodnout podle vlastního uvážení, zda, v jaké míře, a jakým způsobem mají být skutečnosti jeho osobního soukromí zpřístupněny jiným, a zároveň právo bránit se neoprávněným zásahům do této sféry ze strany jiných osob.³¹ Soukromou sféru jednotlivce pak představují věci a hodnoty, které jsou mu nejbližší, jako například rodina, obydlí ale i pracoviště. Zároveň je soukromí představováno duševní sférou, jakou máme na mysli myšlenky či ideové nebo náboženské zaměření. Zásah do soukromí je přípustný pouze v mezích a způsobem, který stanoví zákon.³² Může tak dojít například k zahájení odposlechu osoby prostřednictvím prostředků využívanými orgány činnými v trestním řízení, avšak jen za předpokladu, že budou naplněny všechny podmínky uvedené v §88 trestního řádu, neboť právě odposlech zasahuje velkou měrou do práva jednotlivce.

Za součást osobnosti člověka jsou považovány i *projevy osobní povahy*. Primárním rozdílem mezi již zmíněnými složkami osobnosti a projevy osobní povahy je skutečnost, že po svém vzniku mohou existovat ve vnějším světě již nezávisle na existenci osobnosti jako takové, a to zpravidla v podobě jejich

³¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Svazek I. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 318

³² Článek 7 odst. 1 LZPS: „*Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručeno. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.*“

hmotného zachycení (fixace).³³ Projevy osobní povahy, které jsou takto chráněny spočívají především v projevech písemných, vizuálních, s čímž se pojí i otázka ochrana podoby, a v neposlední řadě také v projevech zvukových, jež jsou zachyceny na libovolný hmotný nosič. Určité osobní projevy nemusí nutně podléhat jen ochraně dle OZ, nýbrž i ochraně podle zákona č. 121/2000 sb., o právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským. Důležité je však zmínit, že takto nejsou chráněny veškeré projevy člověka, ale jen ty osobní, případně ty, které se přímo dotýkají jiné sféry jeho osobnosti, jako například důstojnosti či soukromí. Přičemž právo na soukromí společně s právem na ochranu projevů osobní povahy je mimo §81 odst. 2 OZ dále blíže upraveno v §84 až 90 OZ.

Podoba člověka je jedním z projevů osobní povahy a jako taková představuje stránku osobnosti a předmět absolutního osobnostního práva.³⁴ Podobou nemáme na mysli jen rysy obličeje, ale i celkový vzhled osoby v čele s příznačnými osobnostními rysy, které jsou typické pro konkrétní subjekt. Právní úprava v OZ připouští možnost zachytit jakýmkoliv způsobem podobu člověka tak, aby bylo možné na jejím základě určit totožnost, ale to jen se svolením konkrétní osoby.³⁵ Forma souhlasu není blíže stanovena, lze tedy dovodit, že souhlas může mít formu jak výslovnou, tak konkludentní. Zásahem do osobnostního práva není až zveřejnění podobizny, ale už samotné *zachycení* naší podoby bez patřičného souhlasu. Svolení s pořízením podobizny, případně s jejím rozšiřováním může daná osoba udělit i jen na určitou dobu, či jej může kdykoliv odvolat. Svolení není nutné v případech stanovených v §88 a 89 OZ, tj. například pokud se podobizna nebo obrazový záznam použije za účelem ochrany jiných práv nebo právem chráněných zájmu jiných osob, nebo je-li podobizna zachycena či použita na základě zákona k úředním účelům, či v případě veřejného výstupu v záležitosti veřejného zájmu.

Právo na život v příznivém životním prostředí nemůžeme přímo podřadit pod pojem osobnost člověka jako jednu z hodnot, jež tvoří přímo její součást. Není ale sporu o tom, že kvalita životního prostředí je přímo úměrná s kvalitou lidského života, neboť velkou měrou ovlivňuje lidské zdraví. O právu na příznivé životní prostředí pojednává čl. 35 odst. 1 LZPS, přičemž odst. 2 zmiňuje taktéž právo na

³³ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 525

³⁴ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 503

³⁵ §84 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů. V právu je životní prostředí pojímáno jako veřejný statek. V minulosti vyvstala otázka, zda může být právo na příznivé životní prostředí subjektivním právem člověka. K této otázce se mimo jiné vyjádřil i Ústavní soud, a to náležením sp. zn. III. ÚS 70/97 ze dne 10. července 1997, v němž uvádí: „(...) skutečnost, že životní prostředí je veřejným statkem (hodnotou) ve smyslu preambule Ústavy a Listiny a čl. 7 Ústavy, nevylučuje existenci subjektivního práva na příznivé životní prostředí (čl. 35 odst. 1 Listiny), jakož i práva v zákonem stanoveném rozsahu se jej domáhat (čl. 41 Listiny).“ Je ale na místě doplnit, že toto subjektivní právo náleží jen a pouze fyzickým osobám.³⁶

Jednotlivé atributy osobnosti se z velké části navzájem podmiňují. Jedním skutkem tak může být zasaženo hned několik hodnot, tvořících jednu osobnost. Zveřejnění osobního dopisu v médiích může být zásahem do projevu osobní povahy, ale zároveň i zásahem do soukromé sféry jednotlivce.

Zároveň je podstatné si uvědomit, že se jedná o hodnoty, jejichž obsah, resp. význam se v průběhu věků mění. A to ať máme na mysli změnu vnímání takových hodnot v rámci vývoje společnosti, ale i změnu obsahu těchto pojmů v rámci jednotlivých fází vývoje jednotlivce. Právo na zachování důstojnosti a cti zcela bez pochyby náleží i dětem, avšak obsah, a především rozsah takového práva se bude s přibývajícím věkem zcela jistě měnit. Stejně jako se mění svět kolem nás, tak se může měnit naše osobnost a úsudek o nás samotných.

U konkrétně zmíněného příkladu dílčích práv, jakými jsou právo na ochranu vážnosti a cti je však také více než důležité samotné postavení osoby ve společnosti, což nás přímo přivádí k otázce ochrany osobnosti osob veřejně činných. Jedná se totiž o specifickou skupinu osob, které se vlivem výkonu určité profese nebo jiné zájmové činnosti stanou ve společnosti osobami obecně známými a dostává se jim tak většího zájmu ze strany běžných občanů. Takové osoby pak můžeme souhrnně označit jako *osoby veřejně činné* či *osoby veřejně známé*.

Specifické postavení těchto osob nikterak zvlášť neovlivní sféru dílčích přirozených práv, jakými jsou například právo na život, zdraví nebo právo na příznivé životní prostředí, avšak v otázce cti, vážnosti osoby, případně i právu na soukromí bude tato skutečnost, zejména při posuzování přípustnosti zásahů do

³⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. května 1999, sp. zn. 6 A 95/94

těchto práv, více než podstatná. U osob veřejně činných či veřejně známých jsou zpravidla v těchto otázkách mantinely značně vychýleny oproti osobám, které veřejně známé nejsou. Zásah do určitých osobnostních práv u osob veřejně činných velmi často souvisí s otázkou přípustné míry kritiky a takové zásahy je nutné posuzovat vždy jednotlivě v celkovém kontextu samotného případu, v důsledku čehož dnes můžeme čerpat poznatky k této problematice z bohaté plejády soudních rozhodnutí, kterým bude věnována závěrečná kapitola této práce.

4. Prostředky ochrany osobnosti

Aby mohla být osobnostní práva garantována všem bez rozdílu, musí také existovat prostředky sloužící k jejich ochraně. V českém právním řádu takové prostředky nalezneme jak v právu soukromém, tak i v určitých oblastech práva veřejného a bude jim věnována následující část diplomové práce.

4.1. Soukromoprávní prostředky ochrany

Ochrana osobnosti je jedním z ústředních témat občanského práva, které v rámci principu právního dualismu řadíme do sféry práva soukromého. Primárním prostředkem ochrany osobnosti je zcela jistě ochrana soudní. Existují však i určité mimosoudní instituty ochrany, které přímo zmiňuje OZ, a je na místě věnovat jim pozornost.

4.1.1. Svépomoc

Každý, kdo je bezprostředně ohrožen na svých soukromoprávních subjektivních právech je v souladu s §14 odst. 1 OZ oprávněn dopomoci si k jejich ochraně sám, bez pomoci jiných osob. Proto, aby mohlo být určité jednání označeno jako svépomoc však musí být splněny jisté podmínky stanovené v zákoně.

V první řadě je podstatné, aby došlo k přímému ohrožení soukromého subjektivního práva. Nepostačí pouze domněnka nebo vnitřní přesvědčení, že k útoku může dojít, tzn. že v těchto případech nelze jednat preventivně. Podstatou svépomoci je rychlost tohoto zásahu. Lze k ní přistoupit právě když je zřejmé, že zásah veřejné moci by přišel příliš pozdě a svépomoc se v danou chvíli jeví jako rychlejší a efektivnější řešení. Další podmínkou, kterou je nutné naplnit, aby se jednalo o svépomoc je, že musí jednat sám nositel těchto soukromých subjektivních práv, která jsou ohrožena. V neposlední řadě je zde také hledisko přiměřenosti. Zásah za účelem ochrany subjektivních práv musí být co do způsobu a intenzity přiměřený v porovnání se zásahem, který přímo tato práva ohrožuje.

Pokud nedojde k naplnění všech podmínek zároveň, bude se jednat o exces z mezí svépomoci. Takové jednání nepožívá právní ochrany a může mít za důsledek i případný vznik povinnosti nahradit vzniklou újmu osobě, vůči které bylo takto postupováno. Právní teorie pracuje se dvěma pojmy, vztahujícími se ke svépomoci, a to se svépomocí defenzivní a svépomocí ofenzivní. Jak vyplývá z judikatury,

právě svépomoc ofenzivní, nebo-li útočná není přípustná a nepoživá právní ochrany.³⁷

Z praxe bychom mohli jako objektivně přípustnou svépomoc označit například odklonění objektivu fotoaparátu novináře, snažícího se zachytit veřejně známou osobu v nejrůznějších intimních situacích. Kdy právě toto jednání může být vnímáno jako přímý zásah do práva na soukromí.

Využití svépomoc k ochraně vlastních práv však není povinnost. Pokud osoba přímo ohrožená na svém osobnostním právu nepřikročí ke krokům, které by mohli být označeny jako svépomoc, nebrání jí tato skutečnost k využití právní ochrany ze strany moci veřejné, a to i včetně možnosti požadovat náhradu vzniklé újmy. Svépomoc je pro nositele subjektivního soukromého práva možným, nikoliv však povinným způsobem ochrany práv.³⁸

4.1.2. Mediace

Dalším příkladem mimosoudního řešení sporů může být mediace. Cílem procesu mediace je nalezení společného řešení sporu mezi stranami a předejít tak soudnímu řízení. S tímto pojmem se odborná veřejnost v České republice mohla setkat již počátkem 90. let.³⁹ Právní úprava tkví především v zákoně č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, který více než samotný proces mediace upravuje podmínky, které musí být splněny pro výkon funkce mediátora.

Samotný proces spočívá v zásadě na dobrovolnosti. Obě strany sporu musí být otevřeny společnému jednání a hledání konsenzu. Mediátor vystupuje jako třetí nezávislá strana, která na celý konflikt nahlíží z pozice nestranného pozorovatele. Úkolem mediátora je pak podporovat a dohlížet na komunikaci mezi stranami tak, aby jim pomohl dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením *mediační dohody*.⁴⁰ Dohoda má vždy písemnou podobu, obsahuje postupy řešení konfliktu, rozdělení odpovědnosti, případně i sankce za její nedodržení. Na závěr musí být dohoda stvrzena podpisy stran konfliktu, a stejně tak i podpisem mediátora. Jedině takováto dohoda může nabývat charakteru právní smlouvy.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1335/2013

³⁸ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer

³⁹ *Co je to mediace*. Asociace mediátorů České republiky [online]. Dostupné na: <http://www.amcr.cz/co-je-to-mediace/>

⁴⁰ §2 zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů

Jakousi výjimku ze zásady dobrovolnosti mediace představuje §100 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“), který dává možnost předsedovi senátu nařídit první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin a přerušit řízení. Pokud se strany ani po této nařízené mediaci nebudou schopny dohodnout, bude dále pokračováno v řešení sporu soudní cestou. Avšak z analýz mezinárodních organizací a akademického výzkumu vyplývá, že ze strany českých soudů bývá této možnosti využíváno zřídka.⁴¹

Na jednu stranu to může být pochopitelné, mediace je v českém právním řádu přeci jen poměrně novým institutem. Jak ale uvádí důvodová zpráva k zákonu o mediaci z roku 2012, oproti běžnému soudnímu řízení má mnoho nesporných výhod. Předně bývá vyzdvihována její ekonomická a časová úspornost, zároveň je účastníkům sporu ponechána kontrola nad procesem řešení konfliktu a podobou konečného výsledku, a zároveň vytváří prostor pro případnou budoucí spolupráci.⁴²

4.1.3. Smírčí řízení

Smírčí řízení představuje jistý typ předběžného řízení vedeného soudem za podobným účelem, jako je tomu u mediace, a to vyřešení sporu bez nutnosti zahájení běžného nalézacího soudního řízení. Typické pro smírčí řízení je jeho rychlost, menší finanční nákladnost a v zásadě i menší formálnost oproti tradičním formám řízení v civilním soudnictví. Právní úpravu nalezneme v §§ 67 – 69 OSŘ.

K zahájení smírčího řízení není potřeba souhlasu obou stran sporu. Smírčí řízení lze zahájit pouze na návrh osoby, která se domnívá, že jí náleží po právu určitý nárok. Plně se zde uplatňuje zásada dispoziční. Na základě podaného návrhu může soud nařídit jiný soudní rok, kde vyzve obě strany ke smíru. Samotné podání návrhu nezakládá překážku litispendence. Celá záležitost může být ukončena i bez nařízení jednání za předpokladu, že smír podepíší všichni účastníci smírčího řízení bez výhrad. Soud však nemůže schválit smír, který by byl přímo v rozporu s jiným právním předpisem.

Náklady smírčího řízení nesou účastníci řízení společně a nerozdílně. Je důležité podotknout, že povinnost uhradit soudní poplatek vzniká až uzavřením smíru, nikoliv pouze podáním návrhu na jeho uzavření. Samotný smír má formu usnesení a povahu pravomocného rozsudku, proti němuž není přípustné podat řádný

⁴¹ BARABÁŠ. Ludvík., *Mediace jako nevyužitý potenciál poslední dekády* – 1.díl – 30. 5. 2022

⁴² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o mediaci

opravný prostředek. Napadnout schválený soudní smír je ale možné, a to prostřednictvím žaloby na obnovu řízení, za předpokladu, že budou naplněny podmínky uvedené v §228 odst. 1 a 2 OSŘ. Specifickým prostředkem, kterým lze docílit zrušení schváleného soudního smíru je návrh na zrušení soudního smíru podle §99 odst. 3 OSŘ. Takový návrh je však možné podat jen do tří let od nabytí právní moci usnesení o schválení smíru.

4.1.4. Předběžné opatření

Dalším institutem civilního soudnictví, který alespoň na určitý vymezený čas může poskytnout ochranu subjektivním právům osob je institut předběžného opatření. Jak bylo naznačeno, charakteristickým rysem předběžného opatření je jeho dočasnost. Jedná se o procesní prostředek, který ještě před pravomocným rozhodnutím obecného soudu může přímo zasáhnout do základních práv a svobod jiných osob, a činí tak za účelem ochrany osob, které se vydání předběžného opatření domáhají, neb se domnívají, že došlo k ohrožení jejich osobnostních práv. Prostřednictvím předběžného opatření tak může být uložena povinnost jednat určitým způsobem (*facere, dare*), zdržet se určitého jednání (*omittere*) či určité konání strpět (*pati*).⁴³

Nesporným pozitivem předběžného opatření je rychlost, jaké se dostane ochrany dotčeným právům a případná náprava protiprávního stavu. Užití tohoto institutu v praxi ale znamená, že se jednotlivé zájmy, resp. práva účastníků dostanou do přímé kolize. Podstatná tak bude v těchto případech intenzita a způsob zásahu. Pro doplnění kontextu je vhodné uvést konkrétní příklad z praxe obecných soudů, kdy bylo soudem prvního stupně vydáno předběžné opatření, jímž by žalovanému byla uložena povinnost zdržet se uveřejňování jakýchkoliv komentářů v předmětném deníku na adresu osoby žalobce. Proti tomuto podal žalovaný odvolání k Vrchnímu soudu v Praze, který se k celé věci vyjádřil takto: „*Na rozdíl od soudu prvního stupně pak odvolací soud nepovažuje za adekvátní v dané věci obsah předběžného opatření. Předběžné opatření vydané soudem prvního stupně znamená restrikcí svobody projevu, která je zaručena Listinou (čl. 17). Jde přitom o jedno z nejdůležitějších práv v demokratické společnosti zahrnující svobodu názoru a svobodu přijímání a rozšiřování informací a myšlenek. Svoboda tisku se projevuje v právu na poskytování informací veřejnosti. Je samozřejmé, že svoboda*

⁴³ §76 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

*projevu nemůže být zcela bezbřehá, že jsou zde hranice vytvořené i novinářskou etikou, ale v dané věci s ohledem na sledovaný cíl nelze předem postupovat podle § 76 odst. 1 písm. f) OSŘ, a to ani za situace, kdy dané omezení by se netýkalo uveřejňování zpráv od oficiálních agentur.*⁴⁴

Toto téma však není předmětem posuzování jen v rámci systému obecných soudů. Otázkou způsobilosti zásahu předběžného opatření do základních práv a svobod jednotlivce se za jistých předpokladů může zabývat i Ústavní soud. „Ústavní soud ve své ustálené judikatuře [srov. např. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 189/01 ze dne 21. 11. 2001 (N 178/24 SbNU 327)] vyjádřil názor, že se zpravidla necítí oprávněn zasahovat do rozhodnutí o předběžných opatřeních, neboť jde o rozhodnutí, která do práv a povinností účastníků zasahují nikoli konečným způsobem a kterými není prejudikován konečný výsledek sporu. Zároveň však Ústavní soud vyjádřil názor, že i rozhodnutí o předběžném opatření je způsobilé zasáhnout do základních práv a svobod účastníků řízení a lze je podrobit ústavněprávnímu přezkumu [viz např. náleží sp. zn. III. ÚS 52/13 ze dne 8. 8. 2013 (N 144/70 SbNU 347)], byť toliko v rámci tzv. omezeného testu ústavnosti.“⁴⁵

Ve vztahu k procesním pravidlům je důležité, aby o předběžném opatření rozhodoval věcně a místně příslušný soud. Řízení je zahajováno na návrh, ve kterém musí být uvedeny skutečnosti dokládající nutnost využití institutu předběžného opatření. Pokud následně dojde předsedou senátu k nařízení předběžného opatření, uloží navrhovateli, aby ve lhůtě, kterou mu určí, podal u soudu návrh na zahájení řízení. Neučiní-li tak navrhovatel ve stanovené lhůtě, předběžné opatření zaniká. Předběžné opatření může zaniknout také v případě, kdy návrhu ve věci samé nebylo vyhověno, návrhu bylo vyhověno a uplynulo patnáct dní od vykonatelnosti rozhodnutí o věci či pouhým uplynutím doby, po kterou mělo trvat. Stejně tak jej může zrušit předseda senátu, jestliže pominuly důvody, pro které bylo původně nařízeno.⁴⁶

⁴⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. února 1994, sp. zn. 3 Co 16/94

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2022, sp. zn. I. ÚS 3150/21

⁴⁶ § 77 odst. 1 a 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

4.1.5. Zvláštní žalobní nároky

Pro oblast soukromého práva je typická autonomie vůle jednotlivých stran. Právní vztahy a z nich vyplývající práva a povinnosti by měli být především výsledkem vzájemných ujednání. Stejně tak je pro strany sporu možné navrhnout společné řešení konfliktu, ostatně ne nadarmo se říká, že i špatná dohoda je lepší než jakýkoliv rozsudek. Avšak v právu se nelze spoléhat jen na dohodu stran, a nenaleznou-li strany společný konsenzus je nutné, aby daný spor orgán veřejné moci autoritativně rozhodnul, přičemž tímto orgánem je právě soud.⁴⁷ Soudy poskytují ochranu subjektivním soukromým právům, s čímž se pojí ústavně zakotvené právo na soudní ochranu, které se uplatňuje na základě aktivního přístupu osoby, jejíž právo bylo dotčeno, nikoliv tedy nutně *ex officio*.⁴⁸

Impulzem pro poskytnutí soudní ochrany osobnostním právům ve sporném řízení je návrh, respektive *žaloba*. Jedná se o procesní úkon, ve kterém žalobce vymezí svůj nárok a určí předmět řízení. Obsahové náležitosti žaloby jsou podrobněji stanoveny v §42 odst. 4 a §79 odst. 1 OSŘ.

Mimo obecné nároky, jež vyplývají z právních povinností, stanovil zákonodárce i zvláštní žalobní nároky, které je možné uplatnit vůči osobě, která neoprávněně porušila nebo ohrozila absolutní osobnostní práva druhé osoby. Takovým nárokem je nárok *zápůrčí* a nárok *restituční*. Vzhledem k taxativnímu výčtu zvláštních nároků z ochrany osobnosti v občanském zákoníku nelze, na rozdíl od předchozí zákonné úpravy, dovozovat existenci dalších osobnostních nároků výkladem.⁴⁹

4.1.5.1. Negatorní žaloba

Negatorní žaloba, označovaná taktéž jako žaloba zápůrčí nebo zdržovací, vychází z hmotněprávního ustanovení §82 odst. 1 OZ., tedy: „*Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno (...)*.“ Zápůrčí nárok je možné uplatnit jen za předpokladu, že hrozí přímý zásah do osobnostních práva, případně hrozí opakované porušení,

⁴⁷ §12 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁴⁸ V souladu se zásadou „*vigilantibus iura skripta sunt*“

⁴⁹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 až 654)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 332

anebo porušení stále přetrvává. Může se tedy jednat o zásah jednorázový, případně i zásah opakovaný. Příkladem takového jednání může být pravidelné zveřejňování značně difamujících výroků na internetové platformě o osobě politicky činné.

V návrhu je potřeba podrobně osvětlit, jaké jednání přímo zasahuje do osobnostních práv žalobce, a zároveň od kterého jednání má být upuštěno. Pokud dojde k upuštění od takového jednání ještě během soudního řízení, které doposud nebylo pravomocně skončeno, a nehrozí jeho opakování, mělo by dojít ze strany žalobce ke zpětvzetí žaloby dle ustanovení §96 odst. 1 OSŘ. Soud poté řízení zcela nebo v rozsahu zpětvzetí návrhu řízení zastaví. V otázce náhrady nákladů řízení však bude podstatné, zda byl původní návrh podán důvodně, pokud ano, v takovém případě je povinen hradit náklady řízení žalovaný.⁵⁰

4.1.5.2. Restituční žaloba

Restituční žaloba, resp. restituční nárok tkví v požadavku odstranění následků způsobených neoprávněným zásahem do absolutních osobnostních práv jednotlivce, a tímto docílit obnovení právního stavu v rozsahu, jaký existoval před neoprávněným zásahem. Jedná se tedy o druhý zvláštní nárok, který je upraven v §82 odst. 1 OZ: „*Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, (...) aby byl odstraněn jeho následek.*“.

Podáním restituční žaloby se mohou dotčené osoby domáhat výmazu kopií soukromých písemností, fotografií, zvukových či obrazových nahrávek z nejrůznějších nosičů, odstranění dehonestujících informací z veřejně přístupné počítačové sítě apod. Nelze se domáhat obnovení stavu ve věci u které to není zjevně možné. V případech, kdy nelze navrátit původní právní stav v plném rozsahu, je možné požadovat přiměřené zadostiučinění, které ale představuje jeden z obecných soukromoprávních nároku, nikoliv tedy nárok zvláštní. Odstranění následků neoprávněného zásahu probíhá v zásadě vždy na náklady žalovaného, byť to není explicitně stanoveno v OZ.

⁵⁰ §146 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

4.1.6. Přiměřené zadostiučinění

Vzhledem k povaze osobnostních práv, bývá více než časté, že při jejich neoprávněném ohrožení či porušení dojde k nemajetkové újmě. Účelem přiměřeného zadostiučinění je poskytnout poškozenému adekvátní satisfakci za příkoří, které musel ze strany škůdce strpět. „*Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.*“⁵¹

Nemajetková újma je nahrazována prostřednictvím přiměřeného zadostiučinění, přičemž pokud nelze zvolit jiný způsob, musí být zadostiučinění poskytnuto v penězích.⁵² Oproti zápůrčímu a odstraňovacímu nároku, jakožto nárokům nemajetkové povahy, je satisfakční nárok v podobě přiměřeného zadostiučinění nárokem typicky majetkovým. „*Jedná se o zcela prostý majetkový nárok, který nelze posuzovat specifickou optikou oproti jiným majetkovým nárokům jen kvůli tomu, že jeho povaha vyplývá z ústavně garantovaného práva na ochranu osobnosti. Standardně se proto takový nárok, na rozdíl od nároku zdržovacího či odstraňovacího, promlčuje v obecné tříleté lhůtě bez ohledu na to, že se týká ochrany jedněch z nejdůležitějších hodnot (například práva na život či na ochranu soukromí) ve společenském i právním měřítku.*“⁵³ Vypořádat se s nemajetkovou újmu lze ale i jinými způsoby než jen finančními prostředky. Jako způsob zadostiučinění může být požadována i omluva ze strany škůdce, a to typicky v případech, kdy dojde k porušení práva na ochranu cti a dobré pověsti. Děje se tak právě velmi často v souvislosti veřejnými výstupy politicky aktivních osob.

Satisfakční nárok byl v přechozí právní úpravě, tj. v zákoně č. 40/1964 Sb., společně s nárokem negatorním a restitučním zakotven v §13 odst. 1. Avšak vzhledem k současnému zákonnému pojetí satisfakčního nároku jako obecného nároku k odčinění nemajetkové újmy a z toho vyplývajících odlišných podmínek pro jeho uplatnění je nutno mnohem pečlivěji rozlišovat skutečnou povahu nároku uplatněného v žalobě a účel, který se jím sleduje.⁵⁴

⁵¹ §2956 zákona č. 889/2012 Sb., občanský zákoník

⁵² §2951 zákona č. 889/2012 Sb., občanský zákoník

⁵³ JANDOVÁ, H. Povaha rozhodnutí o nárocích na náhradu nemajetkové újmy z titulu práva na ochranu osobnosti. Soudní rozhledy, 2022, roč. 28, č. 2, s. 42-45.

⁵⁴ Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 až 654)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 333

4.1.7. Náhrada škody

Civilní delikt, jakým je zásad do osobnostních práv může představovat také vznik určitých majetkových škod. Pod pojmem škoda má zákonodárce na mysli nejen skutečnou škodu, tedy negativní zásah v podobě snížení již existujícího majetkového stavu poškozeného, nýbrž i ušlý zisk, který je újmou spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku škodní události k rozmnožení majetkových hodnot, ač se tak dalo očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí.⁵⁵

Jedním ze způsobů nahrazení majetkové škody je uvedení věci do předešlého stavu. Stejně jako je tomu u újmy nemajetkové, OZ v §2951 odst. 1 uvádí, že pokud není možné nahradit škodu uvedením do předešlého stavu, hradí se škoda v penězích. V případě výše náhrady ušlého zisku je určující příčinný vztah mezi škodnou událostí a případným ušlým ziskem. Musí však být brán v potaz zisk objektivně dosažitelný, nikoliv pouze zamýšlený. Oba nároky, tj. jak nárok na náhradu skutečné škody, tak i nárok na náhradu ušlého zisku, mohou vyplynout z jedné škodní události.

4.1.8. Vydání bezdůvodného obohacení

Zvláštním případem, na který ale také pamatuje OZ, je situace, kdy škůdci zásahem do přirozených práv druhé osoby vznikne majetkový prospěch. Takovéto jednání označujeme dle §3004 odst. 2 OZ jako bezdůvodné obohacení. Bezdůvodné obohacení podle zmíněného ustanovení v OZ může spočívat v neoprávněném zveřejnění podobizny či obrazové nebo zvukové nahrávky, ze kterého škůdce profitoval.

Poškozený je oprávněn, v případě bezdůvodného obohacení na úkor jeho osobnostních práv, požadovat dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu s takovým nakládáním. Jsou-li k tomu důvody, respektive svědčí-li pro to povaha zásahu, soud může takovéto plnění přiměřeně navýšit.

⁵⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer

4.2. Prostředky ochrany osobnosti v mediálním právu

Člověk tráví ve společnosti médií polovinu času, po který je v bdělém stavu, což činí média nejbližším lidským prostředím, a to dokonce bližším než prostředí rodiny.⁵⁶ Ať máme na mysli tradiční média tisková, jakými jsou noviny či časopisy, nebo média elektronická, jedno je jasné, jsou všude kolem nás a přímo ovlivňují lidský život. Proto je třeba právně regulovat i tuto oblast lidského života.

Právě politici jsou každodenním předmětem zájmu hromadných sdělovacích prostředků. Články periodických tisků o výrocích, ale i soukromém životě politiků plní pravidelně novinové stánky, nemluvě o tzv. moderních médiích pohybujících se v prostředí internetu. Co se týká problematiky ochrany osobnosti u veřejně činných osob, je nutné zaměřit se také na prostředky nápravy zásahu do jejich osobnostních práv, které poskytují právě normy mediálního práva.

Mediální právo není z pohledu tradičního systematického třídění považováno za samostatné právní odvětví. Jedná se o soubor právních norem, jak práva soukromého, tak i práva veřejného, které regulují činnost médií, jakožto prostředku masové komunikace.

Zákony, které bychom mohli pod tuto autonomní část práva podřadit, předkládají zvláštní instituty sloužící ochraně osobnosti, a to *právo na odpověď* a *dodatečné sdělení*. Konkrétně jsou tyto dva instituty zakotveny v zákoně č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně dalších zákonů (dále jen „tiskový zákon“) a v zákoně č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Tiskový zákon v §10 odst. 1 uvádí: „*Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění odpovědi. Vydavatel je povinen na žádost této osoby odpověď uveřejnit.*“⁵⁷ Odpověď osoby, jež se sdělení v periodickém tisku přímo dotklo, se musí omezit jen na skutková tvrzení, kterými chce neúplná nebo zkreslující tvrzení uvedená v článku doplnit nebo zpřesnit. Zároveň by měla odpověď svým rozsahem odpovídat rozsahu

⁵⁶ ROZEHNAL, Aleš. *Mediální právo*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 8

⁵⁷ §10 zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon)

původního tvrzení. Právo na odpověď ve smyslu tiskového zákona náleží i manželu a dětem, případně rodičům fyzické osoby, o níž bylo uveřejněno sdělení dotýkající se cti nebo soukromí až po její smrti. Podstatné je, že se toto právo uplatní zejména u nepravdivých tvrzení, ale zároveň i u takových tvrzení, která jsou založena na pravdě, avšak jsou neúplná či zkreslující.

V širším slova smyslu lze tedy právo na odpověď považovat za součást ochrany všeobecných osobnostních práv podle ustanovení §81 a násl. OZ.⁵⁸ Využití prostředků ochrany podle tiskového zákona nebrání možnosti využití obecných prostředků ochrany osobnostního práva, které zmiňuje OZ.

Dodatečné sdělení spočívá v právu požadovat po vydavateli tisku nebo provozovateli vysílání uveřejnění informací o výsledku trestního nebo správního řízení, o jehož průběhu bylo v minulosti v médiu informováno. Institut dodatečného sdělení přímo souvisí s trestní zásadou presumpce neviny. Tento institut hraje v otázce vážnosti osoby a její cti důležitou roli, neboť informace o zahájení úkonů trestního řízení vůči konkrétní osobě velmi často vyvolá ve společnosti značnou vlnu zájmu a nezřídka kdy vede k ostrakizaci. Dodatečné sdělení tak může být v určitých případech velmi účinným a možná i jediným prostředkem nápravy.

V souvislosti se stále narůstajícím trendem rozvoje internetových zpravodajských webů, vyvstala také otázka, zda se takové ustanovení tiskového zákona může vztahovat i na sdělení publikovaná v internetových zdrojích. S tímto se vypořádal Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2257/18 ze dne 23. června 2020, kde se vyjádřil k problematice takto: „*Neexistuje-li dosud v mediálním právu výslovná konkrétní úprava chránící tato práva a svobody v prostředí internetu, lze analogicky využít právních institutů, které mají obecnou povahu, nejsou vázány výlučně na určitý typ informačního média a jsou způsobilé takovou ochranu poskytnout.*“ Ústavní soud v tomto nálezu reflektuje skutečnost, že co do evidence, registrace či pravidel vydávání a šíření se jedná o prostředky mediální komunikace zcela odlišné. Avšak internetový zpravodajský web může zasáhnout, zveřejněním poškozující informace, důstojnost a čest stejně tak, jako tištěné periodikum. Proto alespoň v tomto ohledu tyto prostředky srovnávat lze.

⁵⁸ CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P., URBÁNEK, J. *Mediální právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 22

4.3. Prostředky ochrany práva veřejného

Ochrana osobnosti není jen záležitostí práva soukromého. Ochrana dílčích hodnot, které představují základ všeobecného osobnostního práva, je poskytována také v rámci určitých oblastí práva veřejného, zejména tedy právem trestním.

4.3.1. Trestněprávní ochrana

Hlavním účelem trestního práva je poskytnout ochranu zájmům společnosti, ústavnímu zřízení České republiky, ale stejně tak i oprávněným zájmům fyzických i právnických osob.⁵⁹ Rozlišujeme mezi trestním právem hmotným a procesním. Trestní právo hmotné je možné realizovat pouze prostředky trestního práva procesního, a jejich zásady a normy musí být ve vzájemném souladu.

Ústředním zákonem trestního práva hmotného je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“), který je členěn na dvě části, a to obecnou a zvláštní část. Zvláštní část TZ je dále rozčleněna do 13 hlav, do kterých byly systematicky rozřazeny jednotlivé trestné činy podle objektu, proti kterému je trestný čin namířen. A právě objektem trestného činu jsou jednotlivé právní statky, tedy hodnoty a zájmy, které jsou pro společnost natolik důležité, že se zákonodárce rozhodl poskytnout jim trestněprávní ochranu.

První hlava TZ poskytuje ochranu životu a zdraví. Takovéto uspořádání není náhodné, jedná se o záměr zákonodárce vyzdvihnout život a zdraví člověka, jakožto nejvyšší společenské hodnoty, čemuž ostatně odpovídá i zvolení výše trestních sazeb za spáchání trestního činu namířeného proti těmto hodnotám.

Druhá hlava TZ sdružuje trestné činy namířené proti svobodě, kam řadíme například závažný trestný čin obchodování s lidmi (§ 168 TZ), omezování svobody vyznání (§ 176 TZ) nebo porušování domovní svobody (§ 178 TZ). Zároveň jsou zde uvedeny také trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, mezi které patří neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180 TZ), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) či trestný čin pomluvy (§ 184 TZ), který chrání zejména dobrou pověst, čest a důstojnost dotčené osoby.

⁵⁹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 30

Důstojnost, konkrétně tedy důstojnost v sexuální oblasti je společným objektem ochrany hlavy třetí TZ. V této části nalezneme skutkové podstaty trestných činů, které zasahují nejen důstojnost ale i například svobodu rozhodování. V souvislosti s ochranou osobnostních práv je jistě důležité zmínit ještě hlavu sedmou sdružující trestné činy obecně nebezpečné, hlavu osmou TZ, která upravuje trestné činy proti životnímu prostředí nebo trestné činy proti lidskosti, které se nacházejí v závěru zvláštní části TZ.

Pokud dojde k ohrožení, ba dokonce porušení některého z objektů, je právě úkolem trestního práva procesního, aby posloužilo k jejich ochraně. Kodexem upravujícím obecný postup ochrany, nestanoví-li jiný zákon jinak, je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Mimo stanovení trestní sankce je dána poškozenému také možnost uplatnit v adhezním řízení nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy, která mu byla trestným činem způsobena.

Stále je však důležité mít na paměti, že trestní právo je prostředek ochrany *ultima ratio*, a proto je důležité k němu takto přistupovat.

4.3.2. Správněprávní prostředky ochrany

Ochrana osobnostních práv formou trestní represe nemusí být jen doménou trestního práva. Tzv. správní trestání můžeme vidět jako výjimku z pravidla, že trestní pravomoc náleží orgánům moci soudní.⁶⁰ Orgány veřejné správy taktéž mohou v určitých situacích postihovat protiprávní jednání a poskytovat tak ochranu některým osobnostním právům.

Správní delikty můžeme dělit podle pozitivní právní úpravy do tří základních skupin, a to na přestupky, správní disciplinární delikty a správní pořádkové delikty. Přestupek je dle ustanovení §5 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich takový *společensky škodlivý protiprávní čin, který je v zákoně za přestupek výslovně označen a který vykazuje znaky stanovené zákonem, nejde-li o trestný čin*. Od trestných činů se přestupky liší zejména nižší společenskou škodlivostí.

V zákoně č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích nalezneme hned několik skutkových podstat přestupků, které přímo ohrožují nebo porušují dílčí osobnostní

⁶⁰ KOPECKÝ, M. *Správní právo. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 243 – 244

práva. Typickým příkladem jsou tzv. přestupky proti občanského soužití, které se nachází v §7 zmíněného zákona.

Postup orgánů v přestupkovém řízení je upraven taktéž v zákoně o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Subsidiárně se využije také zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. Výsledkem přestupkového řízení je správní rozhodnutí.

4.4. Zvláštní prostředky ochrany

4.4.1. Ústavní stížnost

Na úvod je důležité připomenout, že Ústavní soud stojí zcela mimo soustavu obecných soudů. Nelze jej tak pojímat jako další instanci sloužící k přezkoumávání domněle nesprávných rozhodnutí obecných soudů. „*V nejobecnější rovině lze chápat řízení před Ústavním soudem jako činnost směřující ke kontrole a ochraně ústavnosti.*“⁶¹ Ústavní soud vystupuje jako garant ochrany relativně rigidních ústavních zásad a pravidel.

Jedním z procesních prostředků ochrany ústavnosti, respektive ústavně zaručených práv a svobod je ústavní stížnost dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy. Prostřednictvím této ústavní stížnosti se mohou jak fyzické, tak i právnické osoby domoci ochrany svých základních práv a svobod, které jsou zaručeny ústavním pořádkem ČR, tvrdí-li, že bylo toto jejich právo porušeno pravomocným rozhodnutím v řízení či opatřením nebo jiným zásahem ze strany orgánů veřejné moci.⁶²

Nutností, pro přípustnost podání ústavní stížnosti fyzickou nebo právnickou osobou, je požadavek na vyčerpání všech procesních prostředků, které dané osobě zákon k ochraně jejího práva poskytuje.⁶³ Má se tím na mysli jak řádný opravný prostředek, tak i mimořádný opravný prostředek. Výjimkou jsou případy uvedené v §75 odst. 2 ZÚS. Tedy případ, kdy stížnost svým významem podstatně přesáhne zájmy stěžovatele a zároveň, byla-li podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která se stala předmětem ústavní stížnosti došlo, nebo případ, kdy v řízení o opravném prostředku dochází ke značným průtahům, které mohou pro stěžovatele znamenat vznik vážné a neodvratitelné újmy. Pouze za těchto

⁶¹ FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Ústavní soudnictví*. Brno: Václav Klemm, 2014. s. 87

⁶² §72 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

⁶³ §72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

předpokladů Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti z důvodu předchozího nevyčerpání opravných prostředků, které jsou taktéž prostředky ochrany subjektivních práv.

Mimo dodržení zásady subsidiarity je další důležitou podmínkou řízení dodržení lhůty pro podání ústavní stížnosti. Obecně hovoříme o 2 měsíční lhůtě od doručení rozhodnutí o posledním prostředku, který stěžovatel využil k ochraně svého práva, případně byl-li mimořádný opravný prostředek orgánem, který o něm rozhoduje, odmítnut jako nepřijatelný z důvodů závisejících na jeho uvážení, lze ústavní stížnost podat ve lhůtě 2 měsíců od rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku.⁶⁴ Pokud proti opatření nebo jinému zásahu orgánu veřejné moci neexistuje procesní prostředek ochrany, je možné podat ústavní stížnost ve lhůtě 2 měsíců ode dne, kdy se stěžovatel o zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod dozvěděl, nejpozději však do 1 roku ode dne zásahu.⁶⁵ V neposlední řadě je také důležité zmínit, že v řízení před Ústavním soudem se dle ustanovení §30 odst. 1 ZÚS uplatňuje tzv. *advokátní přímus*.

Dojde-li Ústavní soud závěru, že bylo ze strany orgánů veřejné moci porušeno některé z garantovaných ústavních práv stěžovatele, tak jak bylo v ústavní stížnosti tvrzeno, nálezem stížnosti vyhoví zcela nebo jen částečně. Ústavní soud taktéž může podle §82 odst. 3 ZÚS napadené rozhodnutí zrušit. Pokud stížnost nebyla namířena proti rozhodnutí, nýbrž proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, může Ústavní soud uložit povinnost zdržení se takového zásahu, případně obnovení stavu před porušením. V opačném případě nálezem stížnost zamítne. Shledá-li Ústavní soud stížnost jako nepřijatelnou bude usnesením odmítnuta.

Ze statistik vyplývá, že ústavní stížnost je nejčastějším podáním směřujícím k Ústavnímu soudu.⁶⁶ Jen zlomek řízení o ústavní stížnosti je ale skončeno vyhovujícím nálezem. Konkrétně v České republice činila úspěšnost ústavních stížností do roku 2017 přibližně 5 %.⁶⁷ Ani v pozdějších letech nebyla zaznamenána výraznější odchylka od těchto dat. Uváděná data tak mohou vypovídat mimo jiné i o tom, že orgány veřejné moci, zejména pak soudy samy pečlivě dbají na

⁶⁴ §72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

⁶⁵ §72 odst. 5 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

⁶⁶ Oficiální statistiky ÚS dostupné na:

https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Statistika/Podrobne_grafy_a_statistiky_do_roku_2020.pdf - s. 18 - 19

⁶⁷ ŠIMÍČEK, V.: *Ústavní stížnost*. Praha: Leges, 2018, s. 92

dodržování ústavně zaručených práv, potažmo i ochranu osobnostních práv jednotlivců jako takových, ostatně stejně tak, jak by tomu mělo být v každé demokratické zemi.

4.4.2. Stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva

Právo jednotlivce domáhat se ochrany soukromých subjektivních práv je přímo zakotveno v čl. 34 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“): „*Soud může přijímat stížnost každé fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a Protokoly k ní jednou z Vysokých smluvních stran. Vysoké smluvní strany se zavazují, že nebudou nijak bránit účinnému výkonu tohoto práva.*“. Z ustanovení článku vyplývá, ochrana je poskytována jen obětem porušení Úmluvy.

Stížnost musí naplnit formální náležitosti stanovené v čl. 47 Jednacího řádu ESLP. Lhůta pro podání stížnosti činí 4 měsíce ode dne, kdy bylo doručeno konečné vnitrostátní rozhodnutí. K tomu, aby mohla být záležitost projednána před ESLP musí být nejprve vyčerpány všechny vnitrostátní opravné prostředky dle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva. Stěžovatel by měl být řádně identifikován, anonymní stížností se ESLP nemusí zabývat. Jednací řád ESLP ovšem připouští i projednání stížnosti stěžovatele, který si přeje, aby jeho totožnost nebyla zveřejněna. Pokud bude žádost o anonymizaci ze strany ESLP vyhověno, stěžovatel bude označen jen iniciálami či pouhým písmenem. Zároveň se soud dle ustanovení čl. 35 odst. 2 písm. b. nebude zabývat stejnou stížností, která již v minulosti ESLP byla předložena, případně byla-li již předložena jinému mezinárodnímu vyšetřovacímu nebo smírčímu orgánu, pokud v ní nejsou uvedeny nové skutečnosti.

Řízení před ESLP je zpravidla písemné. Rozsudky vynesené ESLP jsou pro dotčené státy závazné a musí jimi být vykonány,⁶⁸ přičemž na výkon předmětného rozhodnutí dohlíží Výbor ministrů, který je složen z ministrů zahraničních věcí jednotlivých členských států EU nebo jejich stálých diplomatických zastupitelů. V případě, že ESLP zjistí porušení Úmluvy, může přiznat stěžovateli přiměřené zadostiučinění.

⁶⁸ ODEHNALOVÁ, J. a kol.: *Ochrana lidských práv v ústavním a evropském kontextu*. Metropolitan Univerzity Prague Press, 2016, s. 132

5. Specifické otázky ochrany osobnosti u osob veřejně činných

Není žádným překvapením, že u osob, které vystupují veřejně, se více než u osob soukromých, setkáme s jejich kritikou, případně i satirou. Takto exponované osoby jsou často předmětem šíření nepravdivých informací nebo informací přímo zasahujících do jejich soukromého života. Postavení takových osob ve společnosti s sebou v otázce ochrany osobnostních práv přináší řadu nuancí oproti ochraně, která je poskytována osobám soukromým, a těmto otázkám bude věnována nadcházející kapitola.

5.1. Kolize práva na ochranu osobnosti s právem na svobodu projevu

K zásahu do osobnostních práv může dojít i pouhým slovem, psaným či jen vyřčeným. Možná i proto je hranice mezi ochranou všeobecných osobnostních práv a svobodou projevu tak tenká. U osob veřejně činných, respektive projevů, které se jich přímo dotýkají, je tato pomyslná linie ještě méně znatelná než u osob soukromých.

Hodnotami osobnosti, jež jsou typicky tímto projevem dotčeny jsou jednoznačně důstojnost, čest, dobrá pověst, ale i soukromí. Jak bylo již zmíněno jedná se o esenciální hodnoty chráněné LZPS. Svoboda projevu je taktéž zaručena LZPS v ustanovením čl. 17 odst. 1. Do kolize se tak dostávají ústavně chráněné hodnoty, přičemž každá z nich je pro demokratickou společnost více než důležitá. Jak tedy rozhodnout, které z těchto ústavně zaručených práv bude mít v jaké situaci přednost? A lze pro řešení těchto případů stanovit nějaký obecný vzorec?

V souvislosti s osobami politicky činnými budeme hovořit o kolizi práva na ochranu osobnosti s právem na svobodu projevu, zejména ve spojení s otázkou tzv. „oprávněné míry kritiky“. Jako účinný prostředek k posouzení této problematiky byla stanovena kritéria, v jejichž rámci jsou vymezeny nejdůležitější faktory, které je potřeba při zvažování akceptovatelnosti kritiky či jiných zásahů zohlednit a připsat jim jistou relevanci.⁶⁹

⁶⁹ BARTOŇ, M.: *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 243

5.1.1. Personální kritérium

5.1.1.1. Status poškozeného

Primárně můžeme pro tyto účely rozdělit osoby, do jejichž osobnostních práv mělo být zasaženo, na *osoby veřejné* a *osoby soukromé*. Předmětem zájmu budou zejména osoby veřejné, neboť pod tento pojem můžeme podřadit osoby *veřejně činné*,⁷⁰ jakými jsou osoby podílející se určitým způsobem na řízení státní moci. Do této skupiny lze bezpochyby zařadit i politiky, kteří se přímo podílejí na správě věcí veřejných. Zároveň můžeme pod nadřazený pojem *osoby veřejně činné* subsumovat i soudce, státní úředníky nebo členy ozbrojených složek, tito však ze zřejmých důvodů nebudou dále předmětem zájmu diplomové práce.

Hovoříme-li o *politicích* máme na mysli typicky osoby, které jsou představiteli moci zákonodárné a také moci výkonné, zejména jsou to členové obou komor Parlamentu ČR, představitelé vlády či prezident. Nesmíme ale zapomínat ani na představitele územních samospráv, tedy obcí a krajů. Správa věcí veřejných totiž nemusí nutně naplňovat celostátní měřítko, ale lze se tomuto věnovat i na komunitární úrovni.

Významným momentem v této oblasti byl rozsudek ESLP z 8. července roku 1986 ve věci *Lingens* proti Rakousku. ESLP zde výslovně hovoří o tom, že „*limity přijatelné kritiky jsou širší u politiků než u soukromých osob. Na rozdíl od soukromé osoby se politik nevyhnutelně a vědomě podrobuje důkladné kontrole každého svého slova a činu ze strany novinářů, i ze strany široké veřejnosti, a v důsledku toho musí prokázat vyšší míru tolerance.*“⁷¹ Podobných rozhodnutí ESLP týkajících se střetu práva na svobodu projevu ukotveném v čl. 10 Úmluvy a ochrany osobnostních práv jednotlivců, nalezneme celou řadu.

Takřka o dekádu později se ESLP znovu vyjadřuje k této problematice v souvislosti se specifickým postavením osoby veřejně činné, a to rozsudkem ve věci *Oberschlick* proti Rakousku ze dne 1. července 1997. Předmětný spor zapříčinil článek G. Oberschlicka, tehdejšího šéfredaktora rakouského periodika *Forum*, který byl přímou reakcí na veřejný výstup předsedy rakouské liberální strany (FPÖ). Článek nesl název „*P.S.: „Trottel“ statt „Nazi“*“. G. Oberschlick v článku přímo označil zmíněného politika Jörga Heidera v německém jazyce

⁷⁰ BARTOŇ, M.: *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 244

⁷¹ BARTOŇ, M.: *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, S. 245

hanlivým slovem „Trottel“, přičemž vzápětí tento svůj postoj v předmětném článku vysvětluje. Za tento výrok byla G. Oberschlickovi obecnými soudy uložena pokuta. Poté, co u vnitrostátního odvolacího soudu neuspěl, se pan Oberschlick obrátil se stížností pro porušení čl. 10 a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod na ESLP. Stížnost byla nakonec v rozsahu porušení čl. 10 Úmluvy přijata a projednána.

Ve vztahu k personálnímu kritériu uvedl ESLP následující: *„Pokud jde o hranice přípustné kritiky, jsou širší ve vztahu k politikovi, který jedná jako veřejná osoba, než ve vztahu k soukromé osobě. Politik se nevyhnutelně a vědomě vystavuje pozorné kontrole svých činů a gest jak ze strany novinářů, tak všech občanů, a musí projevit větší toleranci, především pak tehdy, když se sám pouští do veřejných prohlášení, která mohou být terčem kritiky.“*. Zároveň však ale ve svém rozhodnutí ESLP zdůrazňuje, že politik *„má samozřejmě i právo na ochranu pověsti, a to i mimo rámec soukromého života, avšak tato ochrana musí být v rovnováze se zájmy svobodné diskuse politických otázek, přičemž výjimky z práva na svobodu projevu musí být interpretovány úzce.“*⁷²

Vnitrostátním soudům byla mimo jiné vytýkána skutečnost, že na případ nebylo nahlíženo v celkovém kontextu všech podstatných událostí. ESLP připouští, že výroky G. Oberschlicka v předmětném článku, respektive jejich vhodnost, může být z morálního pohledu předmětem diskuse *„(...) avšak nepředstavují osobní laciný útok, jelikož autor pro ně podává objektivně srozumitelné vysvětlení, založené na provokativním projevu (...)“*⁷³ ESLP tedy rozhodl, že čl. 10 Úmluvy byl porušen a žalovaný stát je povinen vyplatit stěžovateli spravedlivé zadostiučinění.

Z výše zmíněného tedy zcela jasně vyplývá, že specifické postavení osob veřejně činných může mít přímý vliv na konečné posouzení zásahu do jejich osobnostních práv, alespoň co se týká kolize s právem na svobodu projevu.

Politici jsou v tomto ohledu nuceni snést skutečně velkou míru kritiky. Existuje však poměrně úzká skupina osob, která je nucena snést ještě znatelně větší míru kritiky ze strany společnosti, než je tomu obecně u politiků. Tou zvláštní

⁷² Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ze dne 01.07.1997 sp. zn. 20834/92 ve věci Oberschlick proti Rakousku, bod č. 59

⁷³ Rozsudek Evropského soud pro lidská práva ze dne 01.07.1997 sp. zn. 20834/92 ve věci Oberschlick proti Rakousku, bod č. 61

skupinou je vláda. Na těchto závěrech se usnesl ESLP v rozsudku ve věci Castells proti Španělsku ze dne 23. 4. 1992. Výslovně zde uvádí, že hranice přípustné míry kritiky musí být u vlády širší, než je tomu u osob soukromých, ba dokonce, než je tomu u jiných politicky činných osob. Důvodem je fakt, že činnost vlády musí být podrobena důkladné kontrole nejen ze strany moci zákonodárce a soudní, ale též ze strany tisku a veřejného mínění.⁷⁴

5.1.1.2. Status autora sdělení

Nejen status poškozeného, ale i status autora výroku může sehrát při rozhodování soudů v těchto záležitostech svou roli. Jak vidíme na celé řadě soudních rozhodnutí, možná nejčastěji se politici domáhají ochrany svých osobnostních práv v souvislosti s nezákonným zásahem ze strany médií, resp. novinářů. A je to zcela logické, přeci jen právě od médií, jakožto „hlídacích psů demokracie“, očekáváme silně kritický a objektivní přístup k politikům a jejich veřejným výstupům, což ostatně zmiňuje ve svých rozhodnutích i ESLP.

Nemůžeme ale pozornost směřovat jen a pouze na status novináře. Není žádným překvapením, že i samotní politici bývají často autory nejrůznějších difamačních výroků na adresu jiných veřejně činných osob. Děje se tak velmi často mezi politiky z rozdílných politických stran, zastupujícími odlišné směry politického spektra. Ojediněle se ale také můžeme setkat s hrubými výroky pronesenými politikem na adresu politika ztupujícího téže stranu.

Takto tomu bylo v případě rozsudku Nejvyššího soudu, jakožto soudu dovolacího, ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. Cdo 5018/2007. Žalobce, se domáhal po žalované omluvy za výrok na jeho adresu, jenž byl publikovaný v lokálním periodiku, a který zněl: „(...) *idiotsky fungujícího lídra, neznalého, závislého hlupáčka, který zkazil, co se dalo*“.⁷⁵ Výrok byl součástí soukromé e-mailové korespondence, načež jeden z adresátů se jej rozhodl poskytnout novinářům, za účelem dokreslení poměrů uvnitř politické strany, jelikož obě strany sporu, jak žalobce, tak žalovaná, byly jejími členy.

⁷⁴ Rozsudek Evropské soudu pro lidská práva ze dne 23. 4. 1992, č. 11798/85 ve věci Castells proti Španělsku, bod č. 46

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. Cdo 5018/2007

Soud prvního stupně dospěl závěru, že se žalovaná nedopustila nepřiměřeného zásahu do osobnostního práva žalobce. S tímto tvrzením se však neztotožnil odvolací soud, který svým rozsudkem uznal žalovanou povinnou k uveřejnění omluvy v předmětném periodiku, a to na své náklady.

Pomyslné světlo do tohoto soudního sporu přinesl až dovolací soud, který ve svém rozhodnutí uvádí, že svoboda projevu není bezbřehá, a proto je potřeba zaměřit se na míru intenzity tvrzeného porušení práva na ochranu osobnosti, zejména tedy cti a dobré pověsti žalobce. Avšak s ohledem na to, že jako politik musí k těmto výrokům projevit vyšší míru tolerance.⁷⁶

Nejvyšší soud dále konstatoval, že i přes to, že se není schopen pochopitelně ztotožnit s výrazy, které užila žalovaná, jedná se o výroky, které jsou skutečně způsobilé ilustrovat úroveň vztahů v politické straně, jež se ve volbách ucházela o přízeň voličů. „*Kromě toho se lze obecně domnívat, že spíše než postiženou fyzickou osobu, jsou výroky tohoto charakteru ve své podstatě schopné v zásadě znevážit a společensky diskvalifikovat samotného jejich autora.*“⁷⁷

Dovolací soud tak rozsudek odvolacího soudu v uvedeném výroku ve věci samé a v souvisejících výrocích o náhradě nákladů řízení zrušil a věc vrátil Vrchnímu soudu v Praze k dalšímu projednání ve stanoveném rozsahu.

Byť se v případě *statusu autora výroku* nejedná o hledisko právem příliš pevně uchopené, tak ale vidíme, že může být taktéž v určitých případech zohledněno.

5.1.2. Věcné kritérium

Věcné kritérium v sobě snoubí hned několik aspektů, na které je potřeba nahlížet ve vzájemných souvislostech. Velmi zjednodušeně bychom tyto aspekty mohli rozřadit do dvou segmentů, a tedy záležitosti obsahového charakteru a záležitosti formální.

⁷⁶ DOLEŽÍLEK, J. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323

⁷⁷ Rozsudek NS ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. Cdo 5018/2007

5.1.2.1. *Projevy týkající se věcí veřejných*

Skutečnost, že se nějaký výrok dotýká osoby veřejně činné nemusí nutně presumovat jeho oprávněnost v rámci práva na svobodu projevu, vyplývajícího ze základních principů demokracie. Neméně podstatný je taktéž obsah tohoto výroku. Zejména musí být zjištěno zdali, případně do jaké míry, se výrok týká záležitostí věcí veřejných, nebo naopak, nakolik se týká záležitostí ze soukromého života politika.

Na otázku, co vše si můžeme představit pod pojmem *věc veřejná* odpověděl mimo jiné i Ústavní soud ČR. „*Věcí veřejnou jsou veškeré agendy státních institucí, jakož i činnost osob působících ve veřejném životě, tj. např. činnost politiků místních i celostátních, úředníků, soudců, advokátů, popř. kandidátů či čekatelů na tyto funkce; věcí veřejnou je ovšem i umění včetně novinářských aktivit a showbyznysu a dále vše, co na sebe upoutává veřejnou pozornost. Tyto veřejné záležitosti, resp. veřejná činnost jednotlivých osob mohou být veřejně posuzovány. Při kritice veřejné záležitosti vykonávané veřejně působícími osobami platí z hlediska ústavního presumpce, že jde o kritiku ústavně konformní. Jde o výraz demokratického principu, o výraz participace členů občanské společnosti na věcech veřejných.*“⁷⁸

V uvedeném nálezu Ústavního soudu je přímo formulována potřeba kritického přístupu k činnostem osob veřejně činných, jejich politickým výrokům a postojům, neboť zdravá fungující občanská společnost ve své podstatě legitimizuje státní moc. Je tedy zcela běžné, ba dokonce žádoucí, aby nejrůznější politické proklamace vyvolávaly ve společnosti horlivé diskuse, byly předmětem zájmu novinářů či politických glosátorů a podrobily se i kritice.

Zpravidla nebude těžkou disciplínou rozhodnout, zda se jedná o výrok týkající se věcí veřejných, nebo naopak záležitostí soukromého charakteru. Zodpovězení této otázky je důležité zejména pro soudní praxi.

5.1.2.2. *Skutková tvrzení a hodnotící soudy*

Podstatně náročnější může být ale odpověď na otázku, zda je daný výrok skutkovým tvrzením nebo jen hodnotovým soudem autora. Přičemž právě tato

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03

otázka, v případě kolize práva na ochranu osobnosti a práva na svobodu projevu u osob veřejně činných, bývá mnohdy určující.

Projev schopný zasáhnout sféru osobnostních práv politika může spočívat i pouze ve sdělování faktů, takový projev lze vnímat jako skutkové tvrzení. Naopak hodnotícím soudem je zcela zřejmé subjektivně zabarvené tvrzení, kterým autor dává najevo své názory a postoje vůči konkrétní osobě. Podstatným rozdílem mezi těmito dvěma je, že u skutkových tvrzení posuzujeme jejich pravdivost nebo nepravdivost, kdežto u hodnotových soudů tak činit nelze.

Rozdíl v povaze hodnotového soudu a skutkového tvrzení byl jednou pro vždy vytyčen již zmíněným rozhodnutím ESLP ve věci Lingens proti Rakousku. Stěžovatel Peter Lingens, rakouský novinář, uveřejnil ve vídeňském periodiku dva články, zabývající se tím, jak se rakouská společnost stále vyrovnává s nacistickou minulostí. Mimo jiné v jednom z článků taktéž kritizoval tehdejšího rakouského premiéra Bruna Kreiského, na jehož adresu uvedl: *„Popravdě, jednání pana Kreiského nelze kritizovat na racionálních základech. Leda na základech iracionálních: je to nemorální. Nedůstojné.“*⁷⁹ Tato, z dnešního pohledu možná až banalita, vyústila v trestní řízení, ve kterém byl stěžovatel uznán vinným z pomluvy, a byl mu uložen peněžitý trest.

ESLP se ve svém rozsudku ovšem konstatoval, že v případě pomluvy je nutné prokázat nepravdivost tvrzení. Avšak požadavek na prokázání pravdivosti nebo nepravdivosti hodnotového soudu je jasným porušením čl. 10 Úmluvy, neboť hodnotové soudy nepřipouštějí ze své podstaty důkaz jejich správnosti či pravdivosti. Prokázat pravdivost tvrzení je možné jen u skutkových tvrzení, o které se ale v tomto konkrétním případě nejednalo.

To, že může být ale i poměrně ostrá kritika stále ještě přípustná v rámci uplatnění práva na svobodu slova, je možné ukázat i na případě projednávaném ESLP ve věci Feldek proti Slovensku z roku 2001. Celý spor odstartoval roku 1992 otevřený dopis nesoucí titul *„Za lepší obraz Slovenska – bez ministra s fašistickou minulostí“* a báseň *„Dobrá noc, má milá“*.⁸⁰ Oba počiny z pera spisovatele

⁷⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 10. 1983, č. 9815/82 ve věci Lingens proti Rakousku

⁸⁰ MOLEK, P. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 179

Ľubomíra Feldeka, svou kritikou směřovaly k tehdejšímu slovenskému ministru D. Slobodníkovi. Báseň mimo jiné obsahovala i tyto verše:

„V Prahe úrad prezidenta väzeň Havel skladá.

*V Bratislave prokurátor vládne zas
a vláda jednej strany je viac jako zákon.*

Esesák sa objal s eštbákom.“⁸¹

Předmětné výroky byly vnitrostátními soudy vyhodnoceny jako skutková tvrzení. Z tohoto bylo dovozeno, že důkazní břemeno leží právě na stěžovateli, který je povinen svá tvrzení podložit relevantními důkazy. Odvolací soud, kterým byl Nejvyšší soud Slovenské republiky ovšem konstatoval, že se nepodařilo z dostupných historických materiálů fašistickou minulost D. Slobodníkovi přesvědčivě prokázat a stěžovateli uložil povinnost nést náklady za otištění textu, jenž označoval stěžovatelovo prohlášení za pomlouvačné. Otázce, zda se v tomto případě jedná o hodnotový soud nebo skutkové tvrzení se věnoval i dovolací soud, který ovšem následně konstatoval, že „*stěžovatelův argument, podle nějž bylo jeho prohlášení hodnotovým soudem, by mohl být přijat pouze tehdy, kdyby stěžovatel v tomto prohlášení výslovně odkázal na konkrétní fakta, na nichž byl takový možný hodnotový soud založen.*“⁸²

Taktéž ESLP opakovaně ve svých rozhodnutích uvádí, že i hodnotový soud, který není založen na jakémkoliv faktickém podkladu, může být nepřiměřeným zásahem do osobnostních práv, viz. rozhodnutí ESLP ve věci De Haes a Gijssels proti Belgii z roku 1997.⁸³

Spisovatel L. Feldek se s celou záležitostí dne 11. 9. 1995 obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva, načež poté, co vstoupil v platnost Protokol č. 11 k Úmluvě, se věci začal zabývat ESLP z důvodu porušení čl. 10 Úmluvy.

Po podrobném přezkoumání celého případu, dospěl soud závěru, že vnitrostátní soudy v domnělém legitimním zájmu na ochranu osobnosti, porušily právo L. Feldeka na svobodu slova garantované čl. 10 Úmluvy. ESLP ve svých závěrech uvedl, že stěžovatelova báseň byla součástí politické diskuse, v kontextu

⁸¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 2001, č. 29032/95 ve věci Feldek v. Slovensko, bod č. 9

⁸² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 2001, č. 29032/95 ve věci Feldek v. Slovensko, bod č. 35

⁸³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 2001, č. 29032/95 ve věci Feldek v. Slovensko, bod č. 76

parlamentních voleb, které na Slovensku tou dobou proběhly. Jeho tvrzení byla jakousi polemikou nad politickým směřováním země, nikoliv faktickým výkladem.

Konkrétně ESLP v rozsudku uvádí: „*Soud má za to, že stěžovatelovo prohlášení bylo hodnotovým soudem, jehož pravdivost není způsobilá k dokazování. Bylo učiněno v kontextu svobodné diskuse o otázce obecného zájmu, totiž otázky politického vývoje Slovenska ve světle historie země. Prohlášení se týkalo veřejně činné osoby, člena vlády, vůči němuž jsou meze přijatelné kritiky širší než u soukromé osoby.*“⁸⁴

L. Feldek z pohledu ESLP nebyl povinen dále předkládat důkazy, které ho vedly ke zmíněným tvrzením. Existovala zde přímá souvislost mezi hodnotovým soudem stěžovatele a skutečnostmi, která toto tvrzení podporovala. Bývalý ministr D. Slobodník se sám nejednou přihlásil k tomu, že byl v mládí součástí Hlinkovi mládeže, která je dnes označována jako součást fašistické organizace. Tato skutečnost postačila k tomu, aby mohla být stěžovatelem implikována tvrzením, že měl D. Slobodník „*fašistickou minulost*“. Hodnotový soud stěžovatele tedy vycházel z informací obecně známých.

Výrokem ESLP bylo taktéž stěžovateli přiznáno odškodnění za morální újmu a zároveň nárok na další peněžní prostředky v souvislosti s již vynaloženými náklady na řízení.

Jak ale již bylo v úvodu podkapitoly naznačeno, rozeznat skutková tvrzení od hodnotových soudů není vždy tak lehkou disciplínou, jak se na první pohled může zdát. Mnohdy je totiž nemožné tyto dvě kategorie od sebe vzájemně oddělit. Na tuto skutečnost poměrně promptně reagoval ESLP, kdy ve svých rozhodnutích začal užívat i 3. kategorii označovanou jako „*skutkové tvrzení s hodnotovým nádechem*“.⁸⁵

Tuzemské soudy tuto skutečnost taktéž reflektují. Přílehlavým příkladem v tomto ohledu může být výrok bývalé ministryně spravedlnosti Marie Benešové o „*justiční mafii*“. Žalobci výroky, pronesené žalovanou v celoplošné rozhlasové stanici Českého rozhlasu, ve kterých byli přímo označeni jako „*zákulisní justiční mafie*“, která „*se snaží prostě tu justici plně ovládnout, aby sloužila zájmu prostě*

⁸⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 2001, č. 29032/95 ve věci Feldek v. Slovensko, bod č. 81

⁸⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 12. 2009, stížnost č. 5380/07 ve věci Karsai v. Maďarsko, bod č. 33

vládnoucí garnitury (...)“⁸⁶ pokládali za nepravdivá skutková tvrzení, kterými došlo k zásahu do jejich osobnostních práv. Žalovaná tato svá tvrzení hájila tím, že se pouze jednalo o zcela subjektivní hodnotový soud pronesený v rámci demokratické diskuse. Krajský soud v Praze, který se celým případem zabýval, ovšem nepřistoupil na toto černo-bílé vidění věci. Přímo ve svém rozhodnutí uvádí následující: (...) jde ... o výroky hybridního typu – mají skutkový čili faktický základ (který lze zkoumat dokazováním), a tento faktický základ je vyjádřen velmi expresivním hodnocením (které již dokazováním zkoumat nelze; lze je pouze testovat z hlediska přijatelnosti v rámci právního hodnocení). (...) klíčové výroky žalované obsahují zjevně obě složky; pokud říká, že žalobci „ovlivňují kauzy“ a „zkoušejí ovládnout justici“, pak jde o jasné tvrzení, a pokud je závěrem hodnotí jako „takovou tu mafii zákulisní“, pak jde o zjevné hodnocení.“⁸⁷

Žalovaná proto nenesla důkazní břemeno v tom smyslu, že by musela prokázat v čem spočívaly nekalé praktiky jednotlivých žalobců. Straně žalované tak pouze stačilo uvést skutečnosti, které zavadaly příčinu k vyslovení předmětných tvrzení, načež Krajský soud v Praze dospěl závěru, že v tomto ohledu strana žalovaná důkazní břemeno unesla.

Z výše uvedeného vyplývá, že presumpcí dovolené kritiky je chráněn toliko hodnotící soud, nikoliv skutková tvrzení. U skutkového tvrzení nese důkazní břemeno kritik sám, a mohou být chráněna pouze taková skutková tvrzení, u kterých se kritikovi podaří prokázat jejich pravdivost. Kdežto u hodnotových soudů je přípustná i ostřejší forma kritiky, přehánění, nadsázka. U kritiky osob veřejně činných je ale důležité dát si pozor na to, aby nepostrádala zcela zřejmě věcný základ, neboť v takovém případě by se jednalo o exces z fair projevu, který je s to zasáhnout sféru osobnostních práv jednotlivce.⁸⁸

5.1.2.3. Forma projevu

Neméně podstatným hlediskem, jakým byl obsah potenciálně difamačního tvrzení, je i jeho forma. Dnes se, mnohem častěji než kdy dřív, můžeme setkat i ze strany médií s velmi expresivní kritikou osob politicky činných. Nežádka kdy jsou publikované nebo vyřčené hodnotové soudy protkány z morálního hlediska

⁸⁶ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 14. 6. 2010 sp. zn. 36 C 8/2008. Komentář viz in KOSAŘ, D. Justiční mafie II. Soudní rozhledy, 2011, č. 8 s. 311 a násl.

⁸⁷ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 14. 6. 2010 sp. zn. 36 C 8/2008. Komentář viz in KOSAŘ, D. Justiční mafie II. Soudní rozhledy, 2011, č. 8 s. 311 a násl.

⁸⁸ Nález ÚS ze dne 17. 7. 2007 sp. zn. IV. ÚS 23/05

nevhodnými výrazy, či dokonce vulgarismy, které zcela zřejmě překračují meze slušnosti.

Prohlášení, že i na formě projevu hodnotového soudu záleží, formuloval taktéž i Ústavní soud ČR už v roce 1997. Konkrétně máme na mysli náleze ze dne 10. 7. 1997 sp. zn. III. ÚS 359/96. Tento náleze, který se zároveň vyjadřoval i k podmínkám přípustnosti ústavní stížnosti a výlučné pravomoci soudu rozhodovat v souladu se zákonem o vině a trestu, obsahoval i následující: „*Svoboda projevu a vyjádření vlastních názorů nemá charakter filosofické kategorie, ale jako pojem ústavněprávní při své aplikaci na konkrétní skutkový základ podléhá obvyklým zásadám a pravidlům právní interpretace. Ústavně zaručené právo vyjadřovat své názory (čl. 17 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) bez ohledu na případně možné omezení zákonem (čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod) je již obsahově omezeno právy jiných, ať již tato práva plynou jako ústavně zaručená z ústavního pořádku republiky či z jiných zábran daných zákonem chránících celospolečenské zájmy či hodnoty; nejen tato obsahová omezení mohou právo vyjadřovat názory zbavit jeho ústavní ochrany, neboť i forma, již se názory navenek vyjadřují, je úzce spjata s ústavně zaručeným právem, k němuž se upíná. Vybočí-li publikovaný názor z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, ztrácí charakter korektního úsudku (zprávy, komentáře) a jako takový se zpravidla ocitá již mimo meze ústavní ochrany.*“⁸⁹

Dodnes je obecnými soudy v jejich aktuální judikatuře na tento 27 let starý náleze Ústavního osudu ČR odkazováno. Obrat „obecně uznávaná pravidla slušnosti“ totiž klade na obecné soudy, a nejen na ně, povinnost při rozhodování o přípustné formě kritiky, reflektovat aktuální stav společnosti. Z dřívějšího pohledu zjevně nepřipustná forma kritiky, může být z pohledu dnešní společnosti pouze jakousi ostřejší formou kritiky, která však nepřekračuje povolené meze.

5.1.3. Kritérium úmyslu, cíle a motivu

Z pohledu zásahu do svobody projevu však může být relevantní taktéž zkoumat záměry a cíle autora difamačních výroků, zejména pak týkají-li se výroky osob veřejně činných. Nutnost zohlednit vnitřní psychický vztah autora difamace k difamačním výrokům se může projevit nejen v rovině posuzování ústavní kolize

⁸⁹ Náleze ÚS ze dne 10. 7. 1997 sp. zn. III. ÚS 359/96

subjektivních práv.⁹⁰ Jako rozhodné se tohle kritérium může ukázat i v případě trestného činu pomluvy podle §184 TZ, k naplnění skutkové podstaty je totiž potřeba úmysl difamovanou osobu poškodit.

5.2. Oprávněná míra kritiky ve světle současné judikatury ÚS

V případě kolize dvou či více základních práv je možné přikročit ze strany soudu k uplatnění principu proporcionality. Tento metodologický instrument velmi zjednodušeně spočívá v posouzení případu za pomoci celkem 3 kritérií, kterými jsou kritérium vhodnosti, potřebnosti a kritérium poměrování, které porovnává závažnost obou práv, které se nacházejí ve vzájemné kolizi.⁹¹ V otázce kolize práva na ochranu osobnosti s právem na svobodu projevu zachází ÚS ještě o kousek dál a vytváří soubor několika faktorů, které budou určující při takovémto střetu. ÚS tak činí v návaznosti na rozsáhlou judikaturu ESLP a taktéž i v návaznosti na stanovisko Benátské komise ze dne 17. 3. 2004.

Zmíněná obecná východiska, jejichž obsahu byla věnována předchozí podkapitola, uceleně formuloval ÚS v nálezu sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015. Podle něj musí být z pozice soudu kladen důraz na:

- „1) povaha výroku (zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud),*
- 2) obsah výroku (např. zda jde o projev „politický“ či „komerční“)*
- 3) forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní či dokonce vulgární),*
- 4) postavení kritizované osoby (např. zda jde o osobu veřejně činnou či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou - typicky "hvězdy showbyznisu"),*
- 5) zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry této kritizované osoby,*
- 6) chování kritizované osoby (např. zda kritiku sama "vyprovokovala" či jak se posléze ke kritice postavila),*
- 7) kdo výrok pronáší (např. zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně,*

⁹⁰ BARTOŇ, M.: *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010, s. 269

⁹¹ Nález Ústavní soud ze dne 12.10.1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

8) kdy tak učiní (tzn. např. jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil).“⁹²

Nálezu ÚS předcházela ústavní stížnost, ve které se stěžovatel domáhal zrušení rozhodnutí obecných soudů, kterými mimo jiné mělo dojít k porušení jeho práva na svobodu projevu garantované čl. 17 LZPS a čl. 10 Úmluvy. Obecné soudy dali přednost ochraně osobnostních práv vedlejší účastnice, která se v řízení domáhala jejich ochrany v reakci na stěžovateli výroky pronesené v televizní relaci veřejnoprávní televize. Výroky měly znít následovně: „*A já musím říct, že chování poslankyně Řápkové, nezákonné chování poslankyně Řápkové, přivedlo město Chomutov cu grunt o 8 milionů do dluhu a upřímně řečeno je docela úsměvné, pokud se nepřizpůsobivá paní Řápková snaží nějakým způsobem bojovat proti nepřizpůsobivým.*“ (...) *"V tuto chvíli ty obce tyto nástroje mají a paní Řápková jen dělá velký humbuk, aby to vyvolalo politické body, ale ve své podstatě paní Řápková svým postupem, nezákonnou exekucí, zadlužila město Chomutov o 8 milionů korun. To se jakoby málo ve společnosti ví."*⁹³ Vedlejší účastnice se domáhala po stěžovateli omluvy za pronesené výroky, které považuje za nepravdivá skutková tvrzení. Vyhověl ji ovšem až odvolací soud, kterým byl Vrchní soud v Praze, a stěžovateli uložil povinnost zaslat vedlejší účastnici písemnou omluvu.

Ústavní soud zhodnotil, že se zcela jistě jedná o kolizi práva na svobodu projevu podle čl. 17 LZPS a práva na ochranu osobnostních práv, o němž hovoří čl. 10 odst. 1 LZPS. Poté, co předložil ÚS obecná východiska, přikročil k jejich přímé aplikaci na konkrétní skutkové okolnosti případu.

Co do povahy výroku, zhodnotil ÚS, že se jedná o tzv. hybridní výrok, který je kombinací jak skutkového tvrzení, tak i hodnotícího soudu. Pokud se jedná čistě o výrok „*(...) zadlužila město Chomutov o 8 milionů korun.*“, tak ten lze označit pouze jako skutkové tvrzení, které ale nebylo zcela v souladu s objektivní stavem reality. Předmětné tvrzení není možné zcela označit za lživé, proto s ohledem na informace, kterými stěžovatel v té době disponoval, můžeme hovořit spíše o tvrzení, které stěžovatel nepřesně formuloval. Povaha výroku tak sama o sobě nemůže být rozhodujícím kritériem.

⁹² Nález Ústavní soud ze dne 03.02.2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14.

⁹³ Nález Ústavní soud ze dne 03.02.2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14.

Obsah výroku, jako další z předložených kritérií, lze jednoznačně posoudit jako politicky zaměřený. Kdy právě politické výroky požívají tu nejvyšší možnou míru ochrany, v rámci uplatňování zásad pluralitní demokracie.

Třetím zmíněným kritériem byla *forma výroku*. ÚS se v tomto ohledu shodl na tom, že byť se jednalo o výrok poměrně expresivní, tak ale určitě není výrazným excesem z mezí obecně uznávaných pravidel slušného chování.

Podstatným kritériem v tomto případě bylo jednoznačně postavení kritizované osoby. Výroky totiž byly směřovány na osobou politicky činnou, a to na poměrně exponovaných pozicích. Vedlejší účastnice totiž působila jako primátorka města Chomutov a poslankyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Předmětný výrok se navíc dotýkal jen a pouze veřejné sféry této kritizované osoby.

Šestým zkoumaným kritériem bylo *chování kritizované osoby*. V této části musí soud zohlednit skutečnost, zda svým jednáním kritizovaná osoba přímo nezavdala důvod k posuzovanému výroku. Po prozkoumání širších souvislostí celého případu, ÚS v předmětném nálezu uvedl, že vedlejší účastnice se jako primátorka města Chomutov v minulosti uchýlila ke značně kontroverzním činům v otázce vymáhání pohledávek od sociálně slabých dlužníků města Chomutov. Měla tedy jednoznačně počítat s možnou větší mírou kritiky.

Stejně tak i další faktor – *kdo výrok pronáší*, hovořil ve prospěch ochrany práva na svobodu projevu. I přes to, že můžeme stěžovatele označit jako experta na problematiku exekucí v rámci neziskové organizace Člověk v tísni⁹⁴, tak od něj nelze očekávat stejnou míru znalostí o tomto případě jako od specializovaných novinářů.

Po důkladném posouzení všech skutkových okolností případu, podle nastíněných obecných východisek, dospěl Ústavní soud závěru, že došlo ze strany obecných soudů k porušení stěžovatelova práva na svobodu projevu, ve smyslu čl. 17 LZPS, čl. 10 Úmluvy a taktéž i čl. 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Z tohoto důvodu Ústavní soud předmětná rozhodnutí zrušil a uložil obecným soudům povinnost věc znovu projednat s ohledem na vydaný nálezh.

Kritéria sumarizovaná v předmětném nálezu nejsou taxativní, což ostatně uvádí i sám Ústavní soud. Z mého pohledu se však jedná o velmi efektivní nástroj.

⁹⁴ Nález Ústavní soud ze dne 03.02.2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14.

Osmibodový výčet faktorů, postupně vyprecizovaných jak tuzemskou judikaturou, tak především judikaturou ESLP, není striktním návodem, ale jen jakousi příručkou, která má sloužit spíše jako vodítko pro obecné soudy při posuzování kolize práva na ochranu osobnosti s právem na svobodu projevu, což zcela bezpochyby není lehký úkol.

5.3. Právo politika na soukromí

Zatímco předchozí podkapitoly byly věnovány především důstojnosti, cti a ochraně dobrého jména politika, předkládaná podkapitola bude věnována zejména právu na soukromí. Zmíněné hodnoty lidské osobnosti spolu ovšem velmi úzce souvisí. Nezákonným zásahem do soukromí může být narušena čest a vážnost osoby, a naopak.

Vstupem do politiky dává osoba konkludentní souhlas s mnohem větší mírou zveřejňování informací o sobě samé, tak pravil Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 19. 11. 2004, sp. zn. 30 Cdo 923/2004. Nemůžeme však říci, že veškeré informace týkající se osoby veřejně činné je možné zcela bez skrupulí vynést do veřejného prostoru. Co vše ze soukromé sféry osoby politicky činné je možné zveřejnit, a kde nalézt mez mezi právem na informace a ochranou soukromí?

Touto otázkou se zabýval ESLP v rozsudku ze dne 24. 6. 2004 ve věci von Hannover proti Německu. Členka knížecí rodiny vládnoucí v Monaku, nejstarší dcera, dnes již zesnulého knížete Rainiera III., se obrátila na ESLP se stížností pro porušení čl. 8 Úmluvy⁹⁵, poté, co se opakovaně u německých obecných soudů domáhala ochrany svého soukromí. K zásahu do soukromí mělo dojít uveřejněním několik sérií fotografií v německých časopisech Bunte či Freizeit Revue. Fotografie měly zachycovat stěžovatelku při nejrůznějších aktivitách běžného života, jako například při nakupování, sportování, procházkách v přírodě nebo při zimní dovolené v Rakousku.

⁹⁵ "1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných."

ESLP se jednomyslně shodl na tom, že ze strany médií došlo k flagrantlymu porušení čl. 8 Úmluvy. Výslovně v odůvodnění uvádí, že „*stejně jako má veřejnost právo být informována, což je základní právo v demokratické společnosti, které se může za určitých okolností dotýkat i soukromého života osob veřejně činných, zejména pokud jde o politiky, v projednávaném případě se o toto nejedná, protože daná situace nespadá do sféry politické či veřejné diskuse, neboť publikované fotografie a její doprovázející komentáře se týkají výlučně detailů soukromého života stěžovatelky.*“⁹⁶ Zároveň ESLP dodává, že: „*Každý i když je znám veřejnosti, musí mít „legitimní naději“ na ochranu a respektování svého soukromého života.*“⁹⁷.

I přes to, že se v tomto konkrétním případě nejednalo o osobu vykonávající veřejnou funkci, ESLP svým širokým odůvodněním poskytuje vodítka k řešení obdobných sporů osob veřejně činných. Stejně tak se shodují i tuzemské soudy, že byť je u osob veřejného zájmu větší zájem na poskytování informací týkajících se jich samých, tak ale stále mají právo na soukromý život. Právo na informace lze proto uplatnit zejména u takových skutečností, které přímo souvisí s činností této fyzické osoby ve veřejném životě – konkrétně mají-li význam pro hodnocení schopností a způsobilosti vykonávat veřejnou činnost.⁹⁸

Z výše uvedeného lze učinit obecný závěr, že pokud informace, potažmo tedy i fotografie či například audiovizuální záznam, je zcela irelevantní z pohledu výkonu veřejné funkce, není možné se dovolávat práva na informace v kontextu čl. 17 odst. 2 LZPS. To, zda informace je nebo není, z pohledu výkonu činnosti osoby veřejně činné, relevantní, je pak v případě kolize zcela v rukách moci soudní.

Ke střetu soukromí s právem na informace bych ráda stručně doplnila ještě jeden, dle mého názoru, velmi zajímavý náleží Ústavního soudu. Konkrétně se tedy jedná o náleží sp. zn. II. 171/12 ze dne 15. 5. 2012.

Ještě před uvedením skutkového stavu je potřeba na úvod sdělit, že stěžovatelkou v tomto případě nebyla fyzická osoba, ale vydavatelství bulvárního tisku. Kdežto vedlejší účastníci, u které mělo dojít k zásahu do soukromí, byla osoba veřejně činná, ovšem nikoliv politicky, jednalo se v té době o

⁹⁶ Rozsudek ESLP dne 24. 6. 2004, č. 59320/00 ve věci von Hannover proti Německu bod č. 64

⁹⁷ Rozsudek ESLP dne 24. 6. 2004, č. 59320/00 ve věci von Hannover proti Německu, bod č. 69

⁹⁸ DOLEŽÍLEK, J. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 269

místopředsedkyni Rady České televize. Tato skutečnost je pro posouzení případu velmi podstatná.

Stěžovatelce byla obecnými soudy uložena povinnost zdržet se uveřejňování jakýchkoliv informací osobního charakteru o vedlejší účastnici, v souvislosti s dopravní nehodou a následným zahájením úkonů v trestním řízení proti blízkému rodinnému příslušníkovi vedlejší účastnice. Stěžovatelka argumentovala tím, že zveřejněné články se zakládaly na pravdivých informacích o dopravní nehodě způsobené pod vlivem alkoholu, manželem vedlejší účastnice. Zároveň dodává, že je zcela ve veřejném zájmu o tomto incidentu informovat ve spojení s vedlejší účastnicí (v člancích bylo uveřejněno celé jméno a fotografie), neboť se jedná o osobu veřejně činnou, a incident by mohl přímo ovlivnit výkon její funkce.

Ústavní soud vyjádřil názor, že publikované články, vzhledem k postavení vedlejší účastnice, nezasahovali jen sféru soukromého života. I přes to, že se jednalo o incident osoby blízké osobě veřejně činné, tak toto jednání mělo potenciál ovlivnit jednání veřejně činné osoby při výkonu její funkce, zejména jedná-li se o osobu, působící ve funkci v oblasti sdělovacích prostředků.⁹⁹

Zároveň však ale Ústavní soud jedním dechem dodává, že nelze pominout způsob jakým bylo o osobě v médiích referováno. „(...) z podávané zprávy vytrácí její informační podstata a stává se z ní prostředek dehonestace veřejné osoby, vedoucí až k vyvolání pocitu o její odpovědnosti za jednání osoby blízké, ačkoliv pro takový závěr nejsou žádné indicie.“¹⁰⁰ Ústavní soud z tohoto důvodu neshledal porušení práva stěžovatelky na svobodné šíření informací, když obecné soudy konstatovaly, že se stěžovatelka dopustila předmětnými články k porušení práva na soukromí vedlejší účastnice.

I přes to však Ústavní soud svou argumentaci uzavírá tím, že ze strany obecných soudů přece jen došlo k zásahu do práva na svobodu projevu, a to formulací výroku napadeného rozhodnutí, ve kterém je stěžovatelce stanovena povinnost zdržet se uveřejňování fotografií a jména vedlejší účastnice. Ústavní soud

⁹⁹ Nález ÚS ze dne 15. 5. 2012, sp. zn. II. ÚS 171/12

¹⁰⁰ Nález ÚS ze dne 15. 5. 2012, sp. zn. II. ÚS 171/12

výslovně uvádí, že „*obrana proti takovému zneužívání však nemůže spočívat v absolutních zákazech.*“¹⁰¹

Závěry Ústavního soudu mohou na někoho působit až možná ambivalentně. Z mého pohledu se však jedná o názornou ukázkou toho, že na tak komplexní problém, jakým bezpochyby střet dvou základních práv a svobod je, nelze nazírat jen černo-bíle.

¹⁰¹ Nález ÚS ze dne 15. 5. 2012, sp. zn. II. ÚS 171/12

Závěr

Cílem diplomové práce bylo prostřednictvím analýzy soudních judikatury detailně rozebrat otázku ochrany osobnosti u osob politicky činných, zejména oblasti, ve kterých se liší s ochranou osobnosti, tak jak je poskytována osobám soukromým. Aby k tomu ale mohlo dojít, bylo potřeba nejprve se zaměřit na otázku ochrany osobnosti v její obecné rovině. Z tohoto důvodu byla značná část práce věnována obecným institutům ochrany osobnosti, jako vymezení pojmu samotného, či předmětu ochrany osobnosti. Domnívám se, že takový postup byl vhodný, jelikož přivést nezasvěceného čtenáře přímo doprostřed takto komplexní problematiky, by nebylo zcela adekvátní.

Výrazná část diplomové práce je věnována praktické otázce prostředků ochrany osobnosti. Jednotlivé prostředky ochrany, jak z oblasti práva soukromého, tak i práva veřejného, byly sumarizovány konkrétně v kapitole čtvrté. Předmětná kapitola se podrobněji zabývá především úpravou prostředků ochrany osobnosti ze sféry soukromého práva. Přeci jen ochrana osobnostních práv je doménou zejména práva občanského.

Jádro diplomové práce pak představuje poslední kapitola, která se podrobně věnuje specifickému postavení osob politicky činných. Účelem této kapitoly nebylo jen odpovědět na otázku, zda se liší ochrana osobnostních práv politiků od ochrany, která je poskytována osobnostním právům soukromých osob. Prostřednictvím analýzy nejrůznějších soudních rozhodnutí, zejména pak rozhodnutí ESLP, byla popsána jednotlivá kritéria, jež mají určující význam pro posouzení kolize základních práv a svobod. Ona kolize těchto esenciálních hodnot je totiž velmi typickým jevem při zásahu do sféry osobnostních práv osoby politicky činné. Původ tohoto jevu lze spatřovat právě v nutnosti vyvažovat subjektivní zájem na ochraně osobnostních práv osoby politicky činné, se zájmem společnosti vést svobodnou diskusi, která je nezbytným prvkem každé fungující demokracie. Toto je stěžejní rozdíl mezi ochranou osobnostních práv osob soukromých a ochranou osobnostních práv osob veřejně činných.

Poté, co došlo k vymezení jednotlivých kritérií, bylo nutné prokázat, jakým způsobem se s těmito otázkami vypořádávají tuzemské soudy. Příležitým příkladem byl rozsudek Ústavního soudu, kterému byla věnována celá podkapitola 5.2., jenž provedl, z mého pohledu, velmi pečlivou syntézu doposud známé

judikatury zabývající se kolizí práva na svobodu projevu, a práva na ochranu osobnostních práv u politiků. Výsledkem byl zobecňující katalog kritérií, která byla v tomto konkrétním případě zohledněna, a která by mohla sloužit jako určité vodítko pro obecné soudy při posuzování obdobných případů. Zároveň ono rozhodnutí poskytuje odpověď na otázku, která zazněla v úvodu páté kapitoly, a tedy, zda je možné řešení obdobných případů nějakým způsobem zobecnit. I přes to, že v rozhodování soudů můžeme spatřovat prvky zobecnění, tak je vždy soudy zdůrazňováno, že se nejedná o výčet taxativní, ale pouze demonstrativní. Případy, v nichž navzájem kolidují dvě základní lidská práva, zejména pak u osob politicky činných, bude vždy potřeba posuzovat z širšího pohledu v kontextu všech relevantních okolností.

Z analýzy předložené judikatury vyplynula však ještě jedna podstatná informace. Možná ne tak úplně podstatná z právního pohledu, ale dle mého názoru je na místě ji zmínit. Politická kultura hrubne, a nejen ona. Chování, které dnes vnímáme jako normu, by bylo před mnoha lety nepředstavitelným zásahem do soukromé sféry jednotlivce. Proto je apeluji na každého z nás, aby plně využíval svého práva na svobodu projevu, avšak vždy při tom náležitě dbal na zásady slušnosti.

V úplném závěru si dovoluji jen krátkou úvahu *de lege ferenda*. Celá práce totiž hovoří o tom, jaké právo je, potažmo jaké právo bylo v minulosti. Otázkou však zůstává, kam by se mělo právo v oblasti ochrany osobnosti v budoucnu posunout?

Po prozkoumání stávající právní úpravy v otázce ochrany osobnostních práv, se v zásadě lze ztotožnit s tvrzením, že v oblasti ochrany práv poskytuje český právní řád mnoho prostředků, které může poškozený na ochranu svých subjektivních práv proti škůdci využít. Do budoucna je důležité vnímat jako velké nebezpečí zásahy do osobnostních práv jednotlivců ze strany umělé inteligence. Moderní technologie jsou schopny už dnes zasáhnout do sféry jednotlivce způsobem, na které stávající platné právo bude jen stěží umět zareagovat. A právě zejména osoby veřejně činné, zastávající vysoké politické funkce, jsou často terčem takových útoků. Musíme si uvědomit, že tyto zásahy nenarušují jen sféru jednotlivce, ale jsou schopny ohrožit principy demokracie samotné. Je tedy potřeba, aby zákonodárce před těmito nově přichozími technologiemi nezavíral oči, vytvořil vhodné podmínky pro pozitivní technologický rozvoj, a naopak podchytil právní

úpravou nežádoucí jevy, byť ne vždy může být právem upraveno kompletně vše, co člověk sám vytvoří. Cesta přísně restriktivních opatření vůči těmto technologiím, se alespoň z mého pohledu nejeví jako ta správná. Bude tedy do budoucna velmi zajímavé sledovat, jak s touto otázkou jednotlivé státy, ale i společenství států v čele s Evropskou unií naloží.

Seznam literatury

Odborná literatura

- BALÍK, S. Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-18-X.
- BALÍK, S.; BALÍK, S. ml.; BALÍK, S. jr. *Právní dějiny mimoevropských zemí* (stručný nástin). 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-848-8.
- BARTOŇ, M.: Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-42-4
- CAKIRPALOGLU, P. *Úvod do psychologie osobnosti*. 1. vydání. Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-7847-1
- DOLEŽÍLEK, J. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-074-6.
- FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Ústavní soudnictví*. Brno: Václav Klemm, 2014. ISBN 978-80-87713-09-9
- HORÁK, F.: *Lidská důstojnost. Kritika reflexe jejího postavení a funkcí v ústavním právu*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-807502-379-7
- CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P., URBÁNEK, J. *Mediální právo. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-725-5.
- Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0
- KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1
- KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří; JEHLIČKA, Oldřich; PAVLÍK, Pavel; PLECITÝ, Vladimír. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 3. vydání. Linde Praha a.s., 1996. ISBN 80-7201-029-8.
- KOPECKÝ, M. *Správní právo. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-820-7
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9
- MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-502-3
- ODEHNALOVÁ, J. a kol.: *Ochrana lidských práv v ústavním a evropském kontextu*. Metropolitan Univerzity Prague Press, 2016. ISBN 978-80-87956-45-8

- ROZEHNAL, Aleš. Mediální právo. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 987-80-7380-549-4.
- SELTENREICH, R. a kol.; Dějiny evropského kontinentálního práva. 4. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-268-4.
- SCHELLE, Karel a kol. Právní dějiny. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-043-7
- SIVÁK, J. Pilíře a limity ochrany osobnosti nejen ve dvacátém prvním století. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023. ISBN 978-80-7676-683-9
- ŠIMÍČEK, V.: Ústavní stížnost. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-301-8
- ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-370-8.
- TOMÁŠEK, M.; TÝČ, V.; PETRLÍK, D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-491-6.
- VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; ŠTACHOVÁ, Naďa; TAUCHEN, Jaromír. Nástin právních dějin. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5462-2

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon)
- Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

- Mezinárodní pak o občanských a politických právech (vyhláška č. 120/1976 Sb.)
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhláška č. 120/1976 Sb.)
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení (vyhláška č. 143/1988 Sb.)
- Úmluva o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb.)
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv (vyhláška č. 209/1992 Sb.)
- Úmluva o lidských právech a biomedicíně (sdělení č. 96/2001 Sb. m. s.)

Judikatura českých soudů

- Nález Ústavní soud ze dne 12.10.1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94.
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 1997 sp. zn. III. ÚS 359/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2007 sp. zn. IV. ÚS 23/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 2012, sp. zn. II. ÚS 171/12
- Nález Ústavní soud ze dne 03.02.2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2022, sp. zn. I. ÚS 3150/21
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1630/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. Cdo 5018/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2015, sp. zn. 25 Cdo 1335/2013
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. února 1994, sp. zn. 3 Co 16/94
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 5. 1999, sp. zn. 6 A 95/94

Judikatura ESLP

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 7. 1986, č. 9815/82 ve věci *Lingens v. Rakousko*
- Rozsudek Evropské soudu pro lidská práva ze dne 23. 4. 1992, č. 11798/85 ve věci *Castells proti Španělsku*
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 01.07.1997, č. 20834/92 ve věci *Oberschlick proti Rakousku*

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 2001, č. 29032/95 ve věci *Feldek v. Slovensko*
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 6. 2004, č. 59320/00 ve věci *von Hannover proti Německu*
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 12. 2009, č. 5380/07 ve věci *Karsai v. Maďarsko*

Internetové zdroje

- BARABÁŠ, Ludvík., *Mediace jako nevyužitý potenciál poslední dekády – 1.díl* – 30. 5. 2022. Dostupné na: https://pravo21.cz/pravo/mediace-jako-nevyuzity-potencial-posledni-dekady-1-dil/#_ftn17
- *Co je to mediace*. Asociace mediátorů České republiky [online]. Dostupné na: <http://www.amcr.cz/co-je-to-mediace/>
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o mediaci. Dostupné na: <https://forarb.com/wp-content/uploads/2011/11/zakon-o-mediaci-duvodova-zprava.pdf>
- JANDOVÁ, H. *Povaha rozhodnutí o nárocích na náhradu nemajetkové újmy z titulu práva na ochranu osobnosti*. Soudní rozhledy, 2022, roč. 28, č. 2, s. 42-45. ISSN: 1211-4405 – dostupné na: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgjpg4s7gjpgxgzugi&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search#>
- KOSAŘ, D. *Justiční mafie II*. Soudní rozhledy, 2011, č. 8 s. 311 a násl. Dostupné na: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwexzsgaytcx3tojptqx3tl4ztcmi#>
- *Lidská práva*. OSN [online]. Dostupné na: <https://osn.cz/osn/hlavni-temata/lidska-prava/>
- ŠVESTKA, J ., DVOŘÁK, J ., FIALA, J . a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer

Resumé

Diplomová práce je zaměřena na ochranu osobnosti u osob politicky činných. Cílem práce bylo zjistit, zda politici disponují stejnou mírou ochrany osobnostních práv jako osoby soukromé, případně popsat skutečnosti, ve kterých se významně liší.

Práci je možné rozdělit na dvě části, a to část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se věnuje definování pojmu osobnost, všeobecnému osobnostnímu právu a historii ochrany osobnostních práv. Zároveň je v teoretické části vymezen předmět ochrany osobnosti.

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na konkrétní prostředky ochrany, které upravuje český právní řád. Velká část práce se dále věnuje specifickým otázkám ochrany osobnostních práv u politiků.

Podrobnou analýzou judikatury jsem dospěla závěru, že osoby vystupující aktivně v politice nepožívají stejné ochrany osobnostních práv jako osoby soukromé, zejména pokud se jedná o ochranu osobnosti v souvislosti s možnou mírou kritiky.

Summary

The diploma thesis is focused on the protection of personality rights of politically active individuals. The aim of the thesis was to determine whether politicians use the same level of protection of personality rights as private individuals, or to describe the circumstances in which they significantly differ.

The thesis can be divided into two parts: theoretical and practical. The theoretical part deals with defining the concept of personality, general personality rights, and the history of the protection of personality rights. At the same time, the theoretical part defines the subject of personality protection.

The practical part of the diploma thesis focuses on specific means of protection regulated by Czech law. A large part of the work is also devoted to specific issues of personality rights protection among politicians.

Through a detailed analysis of case law, I have come to the conclusion that individuals actively engaged in politics do not have the same protection of personality rights as private individuals, especially when it comes to protection of personality in connection with possible criticism.